X 102278

A ROSENBERG-PER TOVÁBB FOLYIK

Összeállította
a Magyar Jogász Szövetség

Szerkesztette
Kovács István

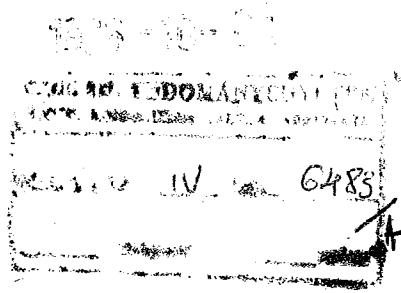

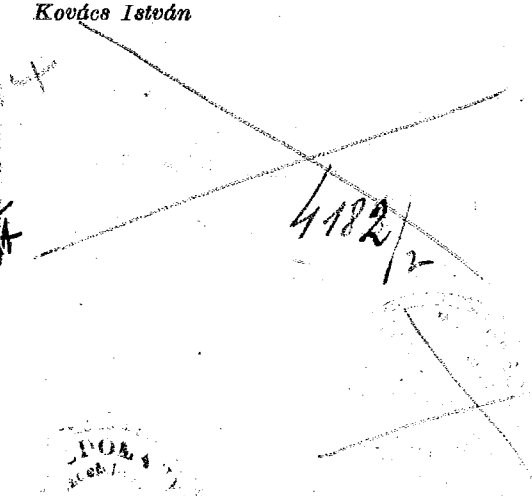

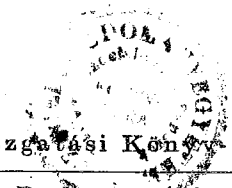

Jogi és Államigazgatási Könyv- és Folyóiratkiadó

Budapest, 1954

SZTE Egyetemi Könyvtár
J000762574
SZTE Egyetemi Könyvtár SZEGED
X 102278

F. k.: Jogi és Államigazgatási Könyv- és Folyóiratkiadó igazgatója

Megjelent 2070 példányban 3³/₄ (A/5) ív terjedelemben
Ez a könyv az MNOSz 5601—50 Á szerint készült

1-540169. Athenaeum (F. v. Soproni Béla)

Az amerikai imperialisták 1953 június 19-én meggyilkolták Julius Rosenberg mérnököt és feleségét. Ez a két egyszerű amerikai polgár semilyen bűncselekményt sem követett el — de fel merte emelni szavát a háború ellen, a béke mellett. Megölésük jobban felrázta a világ közvéleményét, mint az amerikai lincsbíróság minden addigi gyilkossági merénylete. Világszerte minden tisztességes ember megértette, hogy ez a távol Amerikában kivégzett házaspár értük is küzdött és szenvedett, életével és halálával mindnyájunk legszentebb ügyét, a békét szolgálta. Elárvult gyermekeiket a magunk gyermekeinek éreztük.

Gondolunk-e még rájuk? Az a néhány hónap, amely haláluk óta eltelt, nem mosta-e el képüket az emlékezetünkből? Pedig az igazságtalanság semmit sem veszít szörnyűségéből és nem fenyegeti kevésbé a tisztességes embereket, ha be is nőtte a fű az áldozatok sírját!

A Rosenberg-ügy semmit sem vesztett aktualitásából. A békeszerető világ nem nyugszik bele az ítéletbe; a per továbbfolyik a béke és a haladás erőinek végső győzelméig.

Julius Rosenberg felesége, Etel, levelet írt a börtönből gyermekeinek. »A mi halálunknak egyetlen értelme van — írta. — Az, hogy felnyissa az emberek szemét és rádöbbentse őket a háború veszedelmére.« E szavakról nem feledkezhetünk meg. A Rosenberg-házaspár nem halt meg. A Szovjetunióban, Kínában, a népi demokratikus országokban, Franciaországban, Angliában, Olaszországban, Ausztriában nem múlik el egyetlen nap sem, hogy — hol itt, hol ott — fel ne emelné valaki a szavát az emlékükért, hogy a nép szenvedélyesen bosszút ne követelne e két ártatlan ember haláláért.

A kizsákmányolt osztályok történelmének egy régi justizmordjára[1] emlékeztet a Rosenberg-házaspár kivégzése. 1762 március 9-én a francia boszorkányüldöző törvényszék halálra ítélte Jean Calas-t. Voltaire, a francia forradalom nagy előkészítője, ekkor adta ki »Tanulmány a türelmességről Jean Calas halála alkalmából« című füzetét. Ez a történelmi nevezetességű írás három évvel a kivégzés után — 1765-ben — arra kényszerítette a bíróságot, hogy vizsgálja felül a halálos ítéletet és mentse fel Jean Calas-t. A párizsi

[1] A bíróság által elkövetett gyilkosság.

parlament új ítéletet hozott és kimondotta, hogy Calas ártatlan volt. Victor Hugo, a francia irodalomnak egy másik nagy büszkesége, Voltaire 150. születésnapján azt mondotta, hogy »Voltaire annakidején az ostobaság, a képmutatás és a kegyetlenség egész világával szemben emelte fel szavát. Hadat üzent ennek a léha és sötét társaságnak, a társadalmi igazságtalanságok szövetségének és felvette velük szemben a küzdelmet«.

Akárcsak Jean Calas ügye, a Rosenberg-per sem fejeződött be a két áldozat halálával. A világ tisztességes közvéleménye a Rosenberg-házaspár halála után egyre növekvő erővel követeli az ítélet felülvizsgálatát, követeli, hogy a per iratai alapján újra folytassák le a tárgyalást az egész világ színe előtt. És tudja, hogy amikor a Rosenberg-házaspár rehabilitálásáért küzd, nem csak az igazságért, hanem a békéért is harcol!

A Rosenberg-házaspár ügyéért folytatott harc ezzel új, fontos szakaszába lépett. Valójában még csak most kezdődik!

„Az amerikai fasizmus áldozatai..."

Julius Rosenberg mérnök és felesége közel három évet töltött a börtönben; ezalatt a három év alatt a béke egyszerű híveiből a békemozgalom hőseivé nőttek. Ártatlanságuk, tisztaságuk és hűségük láttára az öt világrész millió és millió embere megmozdult igazságukért. Az Egyesült Államok fasizálódó bírósága a monopoltőkések kormányának parancsára kivégeztette őket és Eisenhower, az Egyesült Államok elnöke is megtagadta tőlük a kegyelmet, mert az utolsó pillanatig halálmegvető bátorsággal tartottak ki az igazság mellett. Nem voltak hajlandók hazugsággal és árulással beszennyezni százmillióknak beléjük vetett bizalmát; abban az országban, amelynek urait düh és rettegés fogja el a »béke« szó hallatára, nem tagadták meg hitüket a békében és a szabadságban.

*

Ugyanazon a napon, amikor Julius Rosenberget és feleségét kivégezték — 1953 június 19-én — a Sing-Singtől 4800 mérföldnyire, Honoluluban, a Hawai-szigetek fővárosában az USA egy másik esküdtszéke besúgók és rendőrkémek vallomása alapján halálra ítélt hét szakszervezeti harcost — köztük egy nőt. Munkások, tanítók, újságírók voltak a halálraítéltek. Az ő bűnük is az volt, hogy hangosan kimondták: a csendesóceáni szigetek népe, akárcsak az amerikai nép, nem akar háborút, békét és szabadságot akar. Ezzel — az ítélet indokolása szerint — »résztvettek abban a kommunista összeesküvésben, amely az USA-kormányzat erőszakkal való megdöntésének hirdetésére irányul«.

Ugyancsak ezen a napon — 1953 június 19-én — az USA-hoz tartozó Észak-Karolina állam fővárosában, Ralleyben kivégeztek két négert: a 61 éves Raleigh Spellert és a 22 éves Clyde Brownt. Mindketten az utolsó pillanatig kétségbeesetten hangoztatták ártatlanságukat. Egyetlen rosszhírű nő vallotta csak a bíróság előtt, hogy »erőszakot« akartak elkövetni rajta. Ez a tanú sem ismerte fel azonban támadóit Raleigh Spellerben és Clyde Brownban. A kizárólag fehérekből álló esküdtszék ennek ellenére 5 perces tárgyalás után mindkettőjüket halálra ítélte. A tisztességes emberek

tömege kért kegyelmet a két néger számára. Umstead kormányzó azonban — Eisenhower hű tanítványa — megtagadta a kegyelmet és azzal tett bizonyságot a »magasabbrendű amerikai civilizációról«, hogy a két négert nem villamosszékben végeztette ki, hanem — náci recept szerint — gázkamrában. Huszonhét néző, köztük a Wall Street sajtójának több képviselője, nézte végig üvegfalon át a két néger haláltusáját.

*

Ez a pénteki nap — 1953 június 19, a gyilkosság napja — semmiben sem különbözött New-York bármelyik más hétvégi napjától. Mi történt ezen a napon? A rendőrség kábítószerosztálya behatolt két »százdolláros« éjszakai nő Park Avenue-i[1] lakására. Lefoglalt 50 gramm kokaint és egy névsort, amelyen mintegy 1000 férfi neve szerepelt, köztük a washingtoni kormány több magasabb rangú funkcionáriusának és sok ismert dollármilliomosnak a neve. Huszonnyolc newyorki moziban játszották ezen az estén az »Egy férfi a sötétben« című plasztikus filmet, amelynél — a reklám szerint — »a rémület járja át a három dimenziót«. A mozik már kitették a következő heti műsort is: az új filmben történelemelőtti szörny jelenik meg New-York felett, amely »elpusztít mindent«: a »redosaurus«, a vörös szörny. — Mit írtak ezen az estén a lapok? A »Sunday Mirror Magazine« új számának első cikke arról szólt, hogy »ijesztően növekszik napról napra a fiatalkorú gyujtogatók száma...« — Egy másik newyorki hetilap, a »This Week« »Öngyilkosságot kíséreltem meg« címen közölt »névtelen vallomást«. A szerkesztőség megjegyezte: »Amerikában minden 32. percben öngyilkos lesz valaki. A legutóbbi tíz évben évenként átlag 16.000-en követtek el öngyilkosságot — kétszerannyian, mint ahányan az F. B. I. hivatalos közlése szerint gyilkosságot követtek el. Úgy is mondhatjuk: 1950 óta kétszerannyi amerikai lett öngyilkos, mint ahány elesett a koreai háborúban...«

*

Amikor a Sing-Sing börtön igazgatósága közölte, hogy kioltották Julius Rosenbergnek és feleségének életét, a szomszédos Lafayette-parkba csődített »előkelő közönség« hisztériás örömujjongásban tört ki. A tüntetők ugyanazok a jóltáplált és jólöltözött urak és hölgyek voltak, akik a kivégzés előtt ilyen táblákkal járták be New-York utcáit: »Nem kell a villamosszék: akasszátok fel Rosenbergéket! Süssétek ki őket forró olajban!« Ugyanazok az

[1] Itt vannak a newyorki »felső tízezer« luxusvillái.

urak és hölgyek voltak ezek, akik Észak-Karolinában üvöltözve követelték a két ártatlan néger halálát és röhögve nézték végig fuldoklásukat a gázkamra ablakán át. Borzalmas tüntetésük a nácizmus legvadabb pogromjaira, a négerlincselések legszörnyűbb jeleneteire emlékeztetett. A többi tíz- és tízezer amerikai pedig, aki a képeslapok gyilkossági történetein és a »vörös szörny«-ről szóló filmeken nevelkedett, legyintett, amikor lapjuk azt jelentette: »Megszabadultunk két veszedelmes ellenségünktől« — és siettek, hogy le ne késsenek arról a baseball-mérkőzésről, amelyet a villamosszék gazdái a kivégzés órájában rendeztek...

»Mi az amerikai fasizmusnak csak első áldozatai vagyunk« — írták a siralomházból Julius Rosenberg és felesége. Az események megdöbbentő gyorsasággal igazolták ezt a szörnyű jóslatukat. Az a civilruhába bujtatott katonai diktatúra, amely az amerikai monopoltőkések megbízásából uralkodik az Egyesült Államokban, rohamtempóban valósítja meg a hitlerista terror módszereit. A Rosenberg-per megmutatta, hogy ma már nemcsak a bíróságot, hanem a villamosszéket is a maga közvetlen szolgálatába állítja.

A Rosenberg-házaspár kivégzése új fejezetet nyitott az amerikai fasizmus történetében.

Két héttel a gyilkosság után az amerikai szenátus megszavazta a második McCarran-törvényt. Ez a törvény megszünteti az amerikai polgároknak azt az alkotmányos jogát, hogy megtagadják a válaszadást, ha tanúként a kongresszus valamelyik bizottsága elé idézik őket. A törvény elsősorban McCarthy hírhedt bizottságára gondol, az Amerika-ellenes tevékenységet vizsgáló bizottságra, amely évek óta könyörtelen hadjáratot vezet a béke és a haladás minden híve ellen és semmitől vissza nem rettenve terjeszti a rettegést és pánikot az Egyesült Államokban. Ha hatálybalép a második McCarran-törvény, eltűnik az utolsó formai akadály annak az útjából, hogy az FBI (az amerikai igazságügyminisztérium hírhedt politikai nyomozószerve) a bizottság előtti vallomás megtagadása alapján »kommunista listára« tegyen, államellenes összeesküvés címén esküdtszék elé állíttasson és halálra ítéltessen mindenkit, aki valamelyik haladó, békéért küzdő szervezettel bármily távoli összeköttetésben áll vagy akárcsak ilyen szervezet tagjaival van ismeretségben.

*

Egyre nem számítottak a Rosenberg-házaspár gyilkosai. Az a villamosáram, amely kioltotta a két ártatlan ember életét, továbbhaladt a világon és olyan felháborodott tiltakozást váltott ki a világ minden táján, amilyenre még nem volt példa a történelemben. »A szabadságszerető népek nem kérnek sem a villamosszékből,

sem a lincs-bíráskodásból, sem a Ku-Klux-Klanból, sem McCarran törvényeiből — így adott hangot a szabad népek felháborodásának Nyezmejánov, a Szovjetunió Tudományos Akadémiájának elnöke. — A világ népei a békét szomjazzák és eltökélten küzdenek a békéért, az ember jogaiért, az igazi demokráciáért, a szabadságért, a napfényes jövőért.« A tisztességes embereknek ebben a megmozdulásában a munkásosztály képviselte az erőt, de mindenütt, ahol a munkásosztály a mozgalom élére állt, követték a békeszerető emberek legszélesebb rétegei.

Az angol külügyminisztérium épülete előtt a gyilkosság éjjelén hatalmas tömeg gyűlt össze ; órákig tartó néma tüntetéssel fejezték ki gyászukat. Többezer ember állt némán a londoni Hyde-parkban is. »A Rosenberg-házaspár halála olyan egységbe kovácsolta össze az embereket, amely sohasem fog megszűnni — mondta rövid beszédében Bernal professzor, a világhírű fizikus. — Nem is szűnhetik meg, hisz különben Rosenbergék hiába haltak volna meg.« Ott állt a tömeg némán, komoran a miniszterelnökség és a külügyminisztérium előtt is. Amikor a parlament órája, a Big Ben, elkondította az éjfél utáni egyet (ebben az órában kapcsolták be a Sing-Singben a villanyáramot) mindenki megilletődött csendben, levett kalappal, lehorgasztott fővel állt. Az autóvezetők megállították a gépkocsikat. Sokan sírtak. A Daily Worker, az angol munkásosztály lapja, azt írta : »Az angol népnek elege van az amerikai életformából. Ki kell kergetni az amerikaiakat Európából, mielőtt még magukkal rántják a harmadik világháborúba.«

Rómában öt percig szünetelt minden közlekedés. A gyárakban és az üzemekben a munkakamara felhívására ¼ órára megszűnt minden munka. Az amerikai követség elé vonult tömeget a rendőrség verte szét. A milánói és torinói üzemek munkásai négy órás tiltakozó sztrájkot tartottak.

Bécsben a tüntető tömeg nem fért be a Scalaba, a főváros egyik legnagyobb színházába. Többezren szorultak ki az utcára és a forgalmat hosszú időre le kellett állítani.

Párizsban és Franciaország minden olyan városában, ahol USA-konzulátus van, tömegtüntetések folytak. A kivégzés órájában a párizsi rendőrség ezerszámra tartóztatta le az embereket : sokan megsebesültek. Hiába volt azonban a hatalmas katonai és rendőri készültség, a párizsi Tuileriákban egész nap hordta a nép a virágot a Rosenberg-házaspár képe elé. A szalagokon ez a felírás volt : »Átkozottak legyenek a gyilkosok !« A szakszervezeti szövetség felhívására az ország minden nagy üzemének munkásai a napnak ugyanabban az órájában tartottak gyászünnepséget. A Renault-gyár munkásai egy emberként üzenték : felveszik a harcot az új nácik ellen. »Az a nép, amelyen egyszer már átgázoltak Hitler

pribékjei, tudja, hogy nemcsak az amerikai népet fenyegeti veszély, hanem őt magát is !« Az auschwitzi és birkenaui náci megsemmisítő táborok volt foglyai a deportáltak csíkos ruhájában vonultak fel a párizsi Père Lachaise temetőben és a Rosenberg-házaspár képét az auschwitzi halottak emlékművén helyezték el, amelyen Eluard-nak, a nemrég elhúnyt nagy francia költőnek szavai állnak : »Akkor lesztek megbosszulva, ha az emberek nem ölnek többé.« A francia ellenállás harcosai egymásután küldték vissza Eisenhowernek az amerikai kitüntetéseket. Az ellenállás kivégzett harcosainak hozzátartozói megesküdtek az ártatlanul kivégzett Rosenberg-házaspár gyermekeinek, hogy nem hagyják cserben szüleik emlékét. A francia iskolás gyermekek szülőinek országos szövetsége pedig azt üzente az amerikai szülőknek : A Rosenberg-házaspár áldozata összeforrasztott minden apát és anyát, aki békét akar gyermekei számára. A burzsoa sajtó egyhangúan állapította meg : A pártokra szakadt francia nép soraiban a Rosenberg-ügy elleni tiltakozás teremtette meg az egységet.

A Morgen Tydningen című svéd lap írta : »Minden demokratikus országban százezerszámra vannak tisztességes emberek, akik úgy tekintik a Rosenberg-házaspár kivégzését, mint az életnek, a jognak és a tisztességnek megcsúfolását.« Amikor a Béke-Világtanács budapesti ülésszakának záróülésén egy belga katolikus lelkész megindulástól és haragtól remegő hangon jelentette be, hogy végrehajtották a szörnyű gaztettet, a Szovjetunióból és Amerikából jött küldöttek, indusok, franciák, kínaiak, arabok egyforma felháborodással fogadták a megdöbbentő hírt. Nemcsak a Szovjetunióban, a Kínai Népköztársaságban és az európai népi demokratikus köztársaságokban, hanem Latin-Amerikában, a skandináv országokban, Indiában, Pakisztánban, Algériában, Marokkóban, Kanadában és Ausztráliában is tíz- és tízezren határozták el, hogy bosszút állanak Rosenbergék gyilkosain.

Egyetlen cinikus hang vegyült csak a milliók felháborodásába : Franco madridi rádiója jelentette, hogy »a zsidó Rosenberg-házaspárt villanyárammal visszaküldték Ábrahám kebelébe.«

A Rosenberg-ügyben az esküdtszék ma már nem abból a tizenkét szolgalelkű és megfélemlített emberből áll, akik bűnösnek mondták ki Rosenbergéket — írta Albert Kahn, a kiváló amerikai író. Az esküdtszék padjaiban ma az a tíz- és tízmillió egyszerű, békeszerető ember ül, akik mindent elkövettek, hogy megakadályozzák a gyilkosságot. Az esküdtek közt van azoknak a jóakaratú és igazszívű amerikaiaknak a névtelen tömege is, akik lankadatlanul dolgoztak azon, hogy felvilágosítsák az amerikai közvéleményt, támogassák Rosenbergék védőit, segítségére siessenek gyermekeiknek. Az esküdtszék azokból az amerikaiakból is áll,

SZTE Egyetemi Könyvtár SZEGED

akik a nappal és az éjszaka minden órájában, esőben és fagyban, őrt álltak a Fehér Ház előtt és kegyelmet követeltek az elnöktől. Az esküdtek közt van Rosenbergék védője, aki a kivégzés előtti utolsó pillanatig hiába kért Eisenhowertől kihallgatást. Köztük vannak azok az írók, költők, művészek, tanárok, tudósok és lelkészek, akik nem voltak hajlandók elnémulni semilyen fenyegetésre sem és kegyelemért ostromolták az elnököt, azok a gyermekek, akik házról házra járva osztogatták a röpcédulákat, hogy terjesszék az igazságot és pénzt gyüjtsenek Rosenbergék két kisfia számára. Párizsban és Varsóban, Sanfranciscóban és Pekingben, Guatemala-Cityben, Bombayben, Prágában és Leningrádban, minden nagy városban és a legkisebb faluban, a föld legtávolabbi vidékein is ott vannak ennek az esküdtszéknek a tagjai. Hatalmas esküdtszék ez, amely az emberiség lelkiismerete nevében hozza verdiktjét. Ennek az esküdtszéknek bűnösségét kimondó ítélete elől nem menekülhetnek Rosenbergék gyilkosai!

Az amerikai újságok a kivégzés napján nagy betűkkel közölték, hogy Rosenbergék meghaltak: az ügy befejeződött. Ezek a lapok tévedtek. A Rosenberg-per nem fejeződött be: ez a per akkor fog csak befejeződni, amikor a gyilkosok elveszik majd büntetésüket. A gyilkosok azt hitték, hogy elnémíthatják Rosenbergék hangját, megölhetik az elkövetkezendő boldog és békés világba vetett hitüket. A Rosenberg-házaspár hangját azonban millió és millió ember veszi át, nagyszerű hitük mindnyájunkban tovább él. A gyilkosok még annyit sem értek el, hogy Rosenbergék két kisfia elárvuljon. Michaelnek és Robertnek millió és millió anyja és apja támadt a föld minden sarkában.

A Rosenberg-házaspár rehabilitációja minden nép ügyévé vált.

A Rosenberg-ügy története

Julius Rosenberget 1950 július 17-én tartóztatták le. Másnap előállították az FBI-re feleségét is. A bátor asszony alkotmányos jogára hivatkozva megtagadta a vallomást. Erre augusztus 11-én őt is letartóztatták.

Az összes amerikai lapok, a rádió és a televízió adásai azzal a hírrel kürtölték tele a világot: »Atomkémeket tartóztattak le!« »Hatalmas atomösszeesküvést leplezett le a rendőrség!« »Letartóztatták a kommunistákat, akik ellopták és eladták az oroszoknak az atombomba titkát!«

Miért volt szükségük erre a hatalmas kampányra az Egyesült Államok fegyvergyárosainak, akik kezükben tartják az amerikai rádiót és sajtót?

Mindenekelőtt azért, mert az átlagos amerikai előtt, aki csak a Wall Street lapjaiból értesült a világ eseményeiről, évek óta elhallgatták a szovjet kormány megismétlődő figyelmeztetéseit és az ellentétek békés rendezésére irányuló erőfeszítéseit és azt hitették el vele, hogy az atomenergiával csak az USA rendelkezik és az atombomba kizárólagos birtoka biztosítja Amerika világuralmát. »Vigyázat, kommunisták, négerek, sárgák: bombánk van!« harsogta az amerikai monopóliumok sajtója napról napra. »Az atombomba rettegéssel tölti el az egész világot! Az atombombának köszönhetjük, hogy nem pusztul el több amerikai fiú a fronton!«

A monopolista fegyvergyárosoknak ez a propagandája a legtöbb amerikait azzal az érzéssel itatta át, hogy az Egyesült Államok biztonsága az atombomba monopóliumán nyugszik.

Kevéssel a Rosenberg-ügy kezdete előtt azonban Amerikában is nyilvánosságra jutott, hogy a Szovjetuniónak is van atombombája. A tényt nem sikerült többé letagadni az amerikai közönség előtt. A szovjet bomba biztosan rosszabb, mint amit mi gyártunk az újmexicoi Los Alamosban — ismételgették sajtójukban és rádiójukban a fegyvergyárosok — és az »oroszoknak« nincs is annyi bombájuk, mint nekünk. De tagadhatatlan: nekik is van bombájuk.

Annak a ténynek a nyilvánosságrajutása, hogy a Szovjetunió minden tekintetben rendelkezik az atomenergia felhasználásának

lehetőségeivel, hogy tehát Amerikának nincs atomprivilégiuma, rendkívül megerősítette a nemzetközi békemozgalmat és még inkább felrázta az amerikai közvéleményt, amelyet akkor már amúgy is nyugtalansággal töltött el a koreai háború súlyos véráldozata, a vereségek sorozata, a baktériumháború eredménytelensége. Egyre több olyan amerikai akadt, aki hallani sem akart harmadik világháborúról. Ezek az amerikaiak rájöttek, hogy koncentrációs táborok építése, a haladó könyvek elégetése, az ágyúk tömeges gyártása helyett helyesebb volna lakásokat termelni. Az amerikai közvélemény előtt sem lehetett elsüllyeszteni a Béke-Világtanács stockholmi felhívását, amely az atomfegyver eltiltását és az atomenergia szigorú nemzetközi ellenőrzését követelte. Egyre többen voltak Amerikában is, akik nem értettek az atomfizikához, de tisztában voltak vele, milyen szörnyű szenvedéseket zúdítana a világra az atomháború. Az amerikai közvélemény idegessége és megdöbbenése veszélyeztette a háborúra spekuláló monopolisták profitját: ezért elhatározták, hogy sürgősen közbelépnek. Tervük világos volt: »példát« fognak statuálni, hogy meghátrálásra kényszerítsék az amerikai nép erősbödő békemozgalmát, elnémítsák a háborúellenes erőket és felszítsák az üzleti céljaiknak megfelelő háborús hisztériát. A példának olyannak kellett lennie, hogy figyelmeztesse más országok népeit is, amelyekből a maximális profitot akarják kisajtolni: milyen sors vár rájuk, ha fel merik emelni szavukat az amerikai háborús politika ellen. Hozzátartozott tervükhöz, hogy felszítják az évek óta táplált antiszemitizmus lángját és megfélemlítik az Egyesült Államokban élő nemzetiségeket, amelyeket egyre elkeseredettebbé tesz a kíméletlen elnyomás. Világos volt, hogy e cél érdekében az államapparátust az eddiginél is nagyobb mértékben kellett a monopóliumok alá rendelniök és az igazságügyi szervezetet is fel kellett használniok végső céljuknak, a maximális profitnak megszerzésére. Hadjáratukban a halálos ítélettől sem riadtak vissza.

Ezért röpítette világgá az Egyesült Államok kormánya azt a vádat: a kommunisták kiszolgáltatták az atombomba titkát a Szovjetuniónak! Ők tehát az okai annak, hogy az amerikai népre a fegyverkezés és a koreai háború terhei nehezednek. Ők és azok a békeharcosok — a békefelhívás aláírói, az amerikai békemozgalom tagjai, az atomháború ellenzői — akik (ezt a rágalmat akarták a fegyvergyárosok az amerikai közvéleményben elültetni) mind a Szovjetunió »háborús« céljait, az Egyesült Államok lefegyverzését szolgálják. Nehogy azonban megrendítsék az amerikai felsőbbrendűségbe vetett hitet, megnyugtatásul mindjárt hozzátették: az összeesküvést a kormány nyomozószerve, az FBI leleplezte és ártalmatlanná tette!

A legtöbb amerikai könnyen elhitte azt a nyilvánvaló ostobaságot, hogy a Szovjetunió sohasem tudott volna rájönni saját erejéből az amerikai kormány féltve őrzött »titkára«, az atombomba gyártására, hanem csak a kommunisták és békeharcosok árulása folytán juthatott a titok birtokába. A négerlincselések közönsége számára meggyőző érv volt, hogy »a kommunisták és a békeharcosok árulást követtek el«. A fasiszta propaganda olyan emberekre építhetett, akiket az álirodalom, a sajtó, a rádió, a film útján már évek óta céltudatosan leszoktattak a gondolkodásról. Ez a közönség már csak reflexszerűen gondolkozott: Ha azt a szót hallotta: néger, önkéntelenül az jutott eszébe: erőszak és nyomban utána: meg kell lincselni! Néger, erőszak, meglincselni — e hármas gondolattársulás mintájára most egy önműködő új gondolattársulást akartak beidegzeni, azt, hogy: vörös (mindegy, hogy kommunista-e vagy békeharcos), kém, ki kell végezni!

Ehhez volt szüksége az Egyesült Államok kormányának egy kézzelfogható történetre; ehhez kellett megfelelő áldozatokat találnia. Ez a feladat az FBI-re, az amerikai igazságügyminisztérium úgynevezett »Szövetségi Nyomozó Irodájára« várt. Az, hogy az akciót az FBI indította el, világosan mutatta, kik irányítják a békemozgalom elleni, döntőnek szánt hajszát. Az FBI jelenlegi vezetője, Edgar Hoover ugyanis maga adta elő 1946 áprilisában az Egyesült Államok képviselőházának költségvetési bizottságában, hogy az FBI feladata a monopóliumok »panaszainak kivizsgálása« — és ezzel kapcsolatban harc a »felforgató tevékenység«, a »hazaárulás« ellen.

A per irataiból ma már világosan látjuk, hogyan érkezett el az Egyesült Államok kormányának és bankmonopóliumainak ez a hatalmas kémszervezete a Rosenberg-házaspárhoz. Az FBI bekapcsolódott az úgynevezett »atomkémkedési« ügy nyomozásába és 1950 június 15-én feleségével együtt letartóztatott egy David Greenglass nevű villanyszerelőt, akinek régebben New-York külvárosában volt kis műhelye. Greenglass a háború végén és a háborút követő években mint katona az Egyesült Államok egyik legnagyobb atombomba-kísérleti telepén, az újmexicoi Los Alamosban teljesített alárendelt szolgálatot. Kihallgatása során bevallotta, hogy katonai szolgálata alatt üzemanyagokat lopott a los-alamosi katonai raktárból és a lopott árut felesége útján feketén értékesítette.

Greenglass azonban nem felelt még meg az FBI céljainak. Az USA igazságügyi hatóságai tisztában voltak vele, hogy ezt az embert hiába ítélik el kémkedés miatt, ezzel nem tudnak csapást mérni az amerikai békemozgalomra. Greenglassnak és feleségének (akit férjével együtt tartóztattak le) a kihallgatása közben azon-

ban szó került Greenglass testvéréről, Julius Rosenberg newyorki mérnök feleségéről is. Az FBI utánajárt, kik ezek a Rosenbergék — és megállapította, hogy ők azok, akikre szüksége van.

Julius Rosenberg kisfizetésű mérnök volt, szegény lengyel cipész fia, akinek Európában maradt rokonait a nácik meggyilkolták. Felesége, Etel, gépírással foglalkozott. A férj 33 éves volt, felesége 35. Két kisfiúkkal — a nyolcéves Michaellel és a hatéves Robbyval — New-York egyik munkásnegyedében laktak.

Rosenbergék nem voltak az Amerikai Kommunista Párt tagjai, de aktív szakszervezeti tagok voltak: a közé a sokezer egyszerű amerikai polgár közé tartoztak, akik szembe mernek szállni a fasizmussal és ki merik mondani, hogy békét és szabadságot akarnak.

»Mint olyan sok más ember — írták Julius Rosenberg és felesége egyik levelükben, amelyet a börtönből küldtek a Polgári Jogok Kongresszusa című amerikai szervezetnek — mi is a béke mellett foglaltunk állást. Mint olyan sok más embernek, nekünk is rossz volt látnunk, hogy két kisfiúnkra a háború és a halál veti árnyékát. Mint olyan sok más ember, mi is szabadságot követeltünk polgártársaink számára, mert hiszünk hazánk demokratikus hagyományaiban és azt akarjuk, hogy gyermekeink is higyjenek bennük.«

Mint olyan sok más ember . . . Éppen erre volt szüksége az FBI-nek. Az FBI ismerte ennek a »szürke« házaspárnak a nevét. Nem feledkezett meg róla, hogy 1941-ben 50.000 polgártársukkal együtt aláírták Peter Cacchione-nak, a newyorki községi tanács kommunista tagjának ajánlási ívét. Arra is emlékezett, hogy évekkel ezelőtt résztvettek a spanyol fasizmus áldozatainak árvái számára rendezett gyüjtésben. Tudta róluk, hogy 1942-ben, a háború kellős közepén azok közt voltak, akik követelték, hogy a nyugati szövetségesek nyissanak »második frontot« az egyedül vérző Szovjetunió megsegítésére. Rosenbergék tehát az FBI szemében a szervezett békemozgalom tagjai, azaz »vörösök« voltak, alkalmasak voltak tehát arra, hogy elrettentő például szolgáljanak minden olyan »egyszerű« amerikai embernek, akinek családja van, gyermekei vannak és azt akarja, hogy békében élhessen. A Rosenberg-házaspár elítélése és meggyilkolása pontosan az volt, amire az USA imperialistáinak szükségük volt, hogy még jobban beidegződjék az amerikaiakba ez a gondolatsor: »a békéért küzd? kém! ki kell végezni!« Rosenbergéknek — így írják ők maguk egyik megragadó levelükben — »elkerülhetetlenül áldozatul kellett esniök az utóbbi évek fokozódó őrületének«.

Az FBI nem látta nehéznek a feladatot. Hiszen Rosenbergné testvére David Greenglass volt, ez a megfélemlített tolvaj, akit

az FBI ekkor már teljesen a kezében tartott. Az FBI tudta, hogy Greenglass (akiről felesége azt vallotta a bíróság előtt, hogy amióta csak ismeri, mindig hisztériára hajló, befolyásolható ember volt és össze-vissza hazudozott) vallani fog, mint a karikacsapás. Különösen, ha megfenyegetik, hogy rá is, feleségére is halálbüntetés vár és csak azzal menthetik meg a bőrüket, ha mindent Rosenbergékre kennek és úgy tüntetik fel magukat, mintha csak eszközök lettek volna a Rosenberg-házaspár kezében.

Megkönnyítette az amerikai titkos rendőrség dolgát, hogy Greenglass haragban volt sógorával. A két sógornak ugyanis a háború után rövid ideig közös villanyszerelő műhelye volt. A kis vállalkozás rosszul ment, Greenglass hamarosan kivált belőle és az elszámolás során 1000 dollárt követelt sógorától. Julius Rosenbergnek nem volt pénze és későbbre ígérte a fizetést. Greenglass állandóan a nyakára járt, később már 2000 dollárra emelte követelését — »rendkívül sürgős, kínos ügyben van szükségem a pénzre« mondotta — és amikor utolsó beszélgetésük során (kevéssel Greenglass letartóztatása előtt) Julius Rosenberg újra elutasította, Greenglass megfenyegette: »Meg fogod ezt még keserülni . . .« Az FBI ismerte ezt a történetet Greenglass vallomásából.

Az FBI Greenglassék irányítása céljából egyik legalattomosabb ügynökét, John D. Rogge ügyvédet vetette be. Rogge régebben New-York állam főügyészhelyettese volt. Gazdái évekkel ezelőtt a békemozgalomba küldték mint provokátort: mint amerikai delegátus megjelent a wroclawi Béke-Világkongresszuson is. 1950 januárja óta Rogge Titóék amerikai követségének jogtanácsosa volt 10.000 dollár fizetéssel. (Ezt Paul Robeson, a világhírű békeharcos néger énekes leplezte le a Béke-Világtanács londoni ülésén.) Leleplezése után Rogge levetette az álarcot és már mint koronatanú jelent meg abban a perben, amelyet az USA kormánya 1952-ben az amerikai békemozgalom egyik köztiszteletben álló vezetője, a 83 éves DuBois professzor ellen indított mint »külföldi ügynök« ellen. Amikor a bíróság kénytelen volt felmenteni DuBois professzort, a védő megjegyezte: »A tárgyaláson egy dolgot sikerült megállapítani: azt, hogy ebben a teremben egyetlen fizetett külföldi ügynök van és az John Rogge.« A bíró erre vállat vont: »Lehet — de ez nincs vád tárgyává téve.«

Rogge felhasználása már világosan mutatta, hogy a Rosenbergperrel az amerikai kormány a szervezett békemozgalmat akarja hátbatámadni. Greenglassékat a newmexicoi esküdtszék elé akarták állítani. Ez az esküdtszék híres könyörtelen ítéleteiről, különösen ha négerekről, indiánokról, zsidókról és az USA hasonló »teljes jogú« polgárairól van szó . . . Az FBI azt a tanácsot adta ezért Green-

glassnak és feleségének, hogy ha el akarják kerülni a halálos ítéletet, bízzák meg védelmükkel Roggét. Greenglassék nem haboztak. Kifizettek 4000 dollár előleget, mire Rogge megállapodott Saypol államügyésszel, az ügy irányítójával: egy heti haladékot ad Greenglasséknak, hogy »kiegészíthessék« eddigi vallomásaikat. A védő megnyugtatta védenceit: ha mindenre részletesen »emlékezni« fognak és jól vallanak, nem fogják őket New-Mexicoba szállítani. Három nap mulva készen is volt a vallomási jegyzőkönyv.

Mi volt ebben a jegyzőkönyvben? Az, hogy Rosenberg 1944 novembere és 1947 februárja közt adatokat kért Greenglasstól az atombomba szerkezetéről és a los-alamosi berendezésekről. Greenglass, aki az iskolában megbukott és még a helyesírással sem volt tisztában, erre emlékezetből leírást és rajzokat készített és átadta azokat egy titokzatos küldöncnek, aki állítólag egy »Julius« nevű emberre hivatkozott. Rosenberg volt ez a »Julius«? Ezt senki sem tudta megmondani. Rosenberg maga határozottan tagadta. Még a tárgyaláson kihallgatott FBI-ügynökök is — akiknek pedig volt gyakorlatuk a kémkedésben! — azt vallották, hogy kémek nem igen szokták a saját nevüket használni.

Julius Rosenberg fantasztikus összegeket kapott megbízóitól — ez állt még Greenglass vallomási jegyzőkönyvében — és napról napra newyorki éjjeli lokálokban szórta a pénzt. De látta valaki Rosenberget vagy feleségét valamelyik newyorki szállodában, étteremben, éjjeli lokálban? Nem, soha senki! Sokan tudtak azonban Rosenbergék súlyos anyagi gondjairól és arról, hogy mindig szerényen, visszavonultan éltek . . . Maga Greenglass is azt vallotta, hogy Rosenberg nem tudta megfizetni neki a tartozását, mert nem tudta összeszedni a pénzt, pedig csak 2000 dollárról volt szó, nem valami »fantasztikus összegről«. Sokkal később került nyilvánosságra David Greenglassnak egy levele, amelyet az FBI-ről akart kicsempésztetni. Azt írta benne, hogy kihallgatása során olyan tényeket vettek jegyzőkönyvbe, amelyekre már nem emlékezett. Megírta azt is, hogy első kihallgatása alkalmával még alig emlékezett a sógorával folytatott beszélgetésre, később azonban már szó szerint »mondta tollba« e beszélgetés minden részletét. Ez a kellemetlen levél eltűnt az FBI iratcsomójából és fényképmásolatban közölte azt a »Combat« című francia napilap. A levél valódiságát tehát nem lehetett tagadni . . .

Minthogy Greenglassék vallomására szükség volt a tárgyaláson is, Greenglassnét szabadon bocsátották és az ellene indított kémkedési eljárást megszüntették. Férjét továbbra is vizsgálati fogságban tartották, de megígérték neki, hogy ha a tárgyaláson

is »jól« fog vallani, csupán börtönbüntetésre ítélik és utóbb azt is elengedik neki.

Greenglassékon kívül az FBI még egy tanút szemelt ki, Max Elitcher mérnököt, aki az USA tengerészeti minisztériumában volt alkalmazva. Ez a mérnök Rosenberg diáktársa volt; hat évig nem is látták egymást, az utóbbi években azonban egyszer-kétszer találkoztak. Az FBI, amikor ezt megállapította, kikereste a »kartoték«-ból Elitcher lapját. Kiderült, hogy Elitcher valamikor a Kommunista Párt tagja volt, de megszűnt a párttal való kapcsolata és amikor állami szolgálatra jelentkezett, nem tüntette fel jelentkezési ívén régebbi párttagságát. Elitchert előállították az FBI-re és megkérdezték tőle, igaz-e, hogy Julius Rosenberg, amikor évekig tartó távollét után találkozott vele, kémkedésre akarta őt rábírni? A mérnök nem emlékezett erre. Ekkor figyelmeztették, hogy régebbi komunista párttagságának elhallgatása »közokirathamisítás« volt és ezért az USA törvényei értelmében ötéves börtönbüntetés vár rá. Azt ajánlották: gondolkozzék, majd hazakísérték, hogy »beszélje meg« a dolgot feleségével. Az FBI ügynökei időközben kezelésükbe vették az asszonyt, aki néhányhetes újszülöttjéért és négyéves kisfiáért remegett és megmagyarázták neki, milyen sors vár rá, ha elveszti férjét. A feleségével való »beszélgetés« után Elitcher is Roggét bízta meg képviseletével és aláírta az FBI-n a Rosenbergéket terhelő vallomást.

Miben állt ez a vallomás? Abban, hogy Rosenberg kétízben is igyekezett őt kémkedésre rávenni, de ő nem állt kötélnek. De nem ez volt a fontos a vallomásban. Belevették a jegyzőkönyvbe, hogy Rosenberg arról beszélt volt iskolatársának: milyen hatalmas sikereket ért el a Szovjetunió a szocializmus és a kommunizmus felépítése során. Arról beszélt, hogy a Szovjetuniónak oroszlánrésze volt a hitlerista vadállat szétzúzásában, amely millió és millió embert pusztított el — Rosenberg egész rokonságát is. Ezek a kijelentések fontosabbak voltak, mint a kémkedésre való rábírás eredménytelen kísérlete, mert ezek voltak alkalmasak arra, hogy reflexszerűen működésbe léptessék a beidegzett gondolatsort: »vörös — kém — ki kell végezni!«

Elitcher maga sem tagadta utóbb, hogyan jött létre e vallomása. »Halálra voltam ijedve« — mondotta az esküdtszék előtt.

Az »összeesküvéshez« (mert a vád utóbb így szólt: Rosenbergék összeesküdtek, hogy honvédelmi titkokat árulnak el a Szovjetuniónak) még egy vádlottra volt szüksége az FBI-nek. Hiszen nem volt még »adat« arra: kivel esküdtek össze Rosenbergék? Ezért Elitcher vallomási jegyzőkönyvébe beleírták, hogy Rosenberg évekig összeköttetésben állt egy Morton Sobell nevű

emberrel. Sobell nem az Egyesült Államok területén, hanem Mexikóban lakott, ez azonban nem volt akadály a jugoszláv emberrablók tanítómesterei számára. Tíz állig felfegyverzett álarcos FBI-bandita elrabolta Sobellt mexikói lakásáról, autóba gyömöszölte, átvitte az amerikai határon és az FBI börtönébe hurcolta. Sobell nem tudott semmit Rosenbergék életéről és Greenglass-szal való kapcsolataikról ... Nem is erőltették, hiszen ő Rosenbergék vádlottársa volt ... és az ő letartóztatásával már adva volt egy amerikai szabványper minden kelléke.

A kémkedéssel vádolt, notórius hazudozó Greenglass, aki anyagi okokból bosszút fogadott sógora ellen és a »halálraijedt« Elitcher: ez a két ember volt az FBI tanúja. Soha az egész ügy során egyetlen további tanú, egyetlen más bizonyíték sem merült fel Rosenbergék ellen! E két tanú vallomása alapján tartóztatták le, ítélték el, végezték ki Julius Rosenberget és feleségét ...

A Rosenberg-házaspár letartóztatásának pillanatától kezdve szilárdan és határozottan tagadta, hogy része lett volna bármilyen kémkedésben vagy összeesküvésben. Követelték, hogy szembesítsék őket Greenglass-szal, de az FBI nem adott erre módot. Kijelentették, hogy nem ismerik, nem is látták sohasem azokat a személyeket, akiket az állítólagos kémkedéssel kapcsolatban megneveztek előttük.

Az USA »Szövetségi Nyomozó Irodáját« mindez nem érdekelte. Mást akart. Ki akarta szélesíteni a vádlottak körét: két közismerten tisztességes ember vallomását akarta megszerezni arról, hogy az Amerikai Kommunista Párt kémkedik a Szovjetunió számára. Ezért úgy akart eljárni, amint előbb Greenglassékkal járt el: halállal fenyegette meg Rosenbergéket és egyúttal kilátásba helyezte, hogy szabadulhatnak, ha az Amerikai Kommunista Pártot keverik bele az ügybe. Azt ígérték nekik, hogy ha úgy vallanak, hogy összeköttetésben álltak az Amerikai Kommunista Párt vezetőivel, viszontláthatják két kisfiukat.

Rosenbergéket azonban más fából faragták, mint a mindenre kapható Greenglass-házaspárt és a »halálraijedt« Elitchert. Velük szemben hatástalanok voltak az FBI módszerei. A tárgyalást megelőző éven át, amely alatt az amerikai inkvizíció minden eszközével megpróbálkoztak velük szemben — és azután is két éven keresztül a Sing-Singben, a halálraítéltek cellájában, a napról napra ismétlődő zsarolással szemben egyszerűen, híven, habozás nélkül ismételték napról napra azt az egyszerű igazságot: hogy ártatlanok és nem tudnak sem kémkedésről, sem összeesküvésről. Egyszerűen, határozottan és habozás nélkül ismételték napról napra azt is, hogy szembenállnak a háborús politikával és a fasizmussal, békét és szabadságot akarnak Amerikának. »Nem vagyunk

sem mártírok, sem hősök — írták a bírósághoz intézett beadványukban — és nem is akarunk azok lenni. Élni szeretnénk, szeretnénk újra együtt lenni gyermekeinkkel. De nem vagyunk hajlandók ezért azt az árat fizetni, hogy megtagadjuk hitünket a békében és a demokráciában, amelyre gyermekeinknek és a világ minden gyermekének szüksége van, ha az emberiség fenn akar maradni.«[1]

*

Amikor az FBI lezárta a nyomozást, az USA ügyészsége hivatalos nyilatkozatot adott ki. A közlemény szerint a nyomozás során kétségtelenül bebizonyosodott, hogy a Rosenberg-házaspár kémkedett és elárulta az atombomba titkát a Szovjetuniónak. Az ügyészség kijelentette, hogy a tárgyalásra — amely 1951 márciusában kezdődik — 1933 terhelő tanút fognak megidézni; ezek közt lesznek Rosenbergék bűntársai, az »összeesküvés« többi szereplői és köztük lesz az Egyesült Államok több világhírű atomtudósa is: Oppenheimer és Urey professzorok, valamint Leslie Groves tábornok, aki a háború alatt az első amerikai atombomba gyártását vezette. (Tudjuk, hogy mindezek közül a beharangozott tanúk közül senki sem jelent meg a tárgyaláson. A sajtóban és az amerikai kongresszus előtt ezzel szemben Oppenheimer is, Urey is ismételten kifejtették, hogy a Greenglassnak tulajdonított kémkedés tudományos szempontból lehetetlen. Megerősítette ezt a véleményüket Einstein is, akire az ügyészség »hivatalos közleményei« szintén hivatkoztak.)

A tárgyalást előkészítő propaganda során Eisenhower is nyilatkozott: »Lehetséges — mondotta — hogy Rosenbergék nagy mértékben fokozták az atomháború lehetőségét és ezzel tízmillió ártatlan embert ítéltek halálra. Még súlyosabb gondolat az, hogy millió ember halálát lehet közvetlenül is annak tulajdonítani, amit ezek a kémek tettek«. Az Egyesült Államok elnökének nyilatkozata óvatosan ezzel a szóval kezdődött: »Lehetséges...«, de mire az elnök szavai eljutottak az amerikai újságolvasóhoz, a »lehetséges« szó elsikkadt — az is elsikkadt, hogy a vádlottakat nem befejezett kémkedéssel, hanem csak kémkedésre irányuló összeesküvéssel vádolták.

A közvélemény előkészítését szolgálta az ügyészség közleménye a Rosenberg-házaspár ellen összegyűjtött, sehol sem létező bizonyítékokról. Erre való volt Eisenhower nyilatkozata és a

[1] A Rosenberg-név fogalommá vált: a tisztességes, bátor kiállás fogalmává. Amikor a CIC nevű amerikai kémszervezet elrabolta a bécsi Walter Laubert és az nem akart »vallani«, azzal fenyegették meg: választhat, hogy Rosenberg vagy Greenglass akar-e lenni!

nyomában megindult sajtó- és rádiókampány. Erre való volt az is, hogy az FBI, az igazságügyminisztérium, New-York déli kerületének főügyészsége és az USA kormányának még egész sor hivatalos szerve napról napra újabb hírekkel, újabb közleményekkel árasztotta el a sajtót, a rádiót és a hírverés minden más eszközét. Ezek a hírek mind Rosenbergék bűnösségéről szóltak. A hazugságoknak napról napra való ismétlésével így szították fel mesterségesen a szenvedélyeket, az amerikai kapitalizmus fejlett reklámjának segítségével így ültették el az emberekben azt a háborús hisztériát, amelyre a monopolista fegyvergyárosoknak szükségük volt. Igy terjesztették el az amerikai polgárok — a per későbbi esküdtjei — közt azt a félelmet is, hogy a Szovjetunió bármelyik pillanatban megtámadhatja az Egyesült Államokat és atombombájával megsemmisítheti New-Yorkot. Ezt a veszélyt az amerikai polgárok Rosenbergéknek és a többi Rosenbergeknek köszönhetik — mondották — a »vörösök«-nek (tehát párttagságuktól függetlenül mindazoknak, akik szembe mernek szállni a háborús és fasiszta politikával), hiszen azok elárulták és elárulják az atombomba titkát és ezért »nemzeti önvédelemből« halálra kell ítélni és ki kell végezni őket. Az egész tudatos propaganda-hadjárat, amely megelőzte a tárgyalást, arra való volt, hogy még az esküdtszéki tárgyalás megkezdése előtt előkészítse az esküdtek bűnösnek kimondó verdiktjét és a halálos ítéletet.

A tárgyalás

A Rosenberg-per tárgyalása 1951 március 6-án kezdődött a Foley Square-en, a New-York City-i szövetségi bíróság esküdtszéki termében.

A tárgyalást legjobban azzal a párbeszéddel jellemezhetjük, amelyet Bernard Shaw »Az ördög cimborája« című darabjában folytat a darab egyik szereplője a hóhérral. »Minél előbb akasztják fel, annál jobb« — mondja e szereplő, mire a hóhér szolgálatkészen feleli: »Minden előkészület megtörtént az akasztásra... Már csak egy formalitás hiányzik: az ítélet.«

Azoknak, akik az esküdtek padjaiban ültek, már a tárgyalás megkezdésekor sem volt kétségük a vádlottak bűnössége tekintetében. Mondhattak a vádlottak akármit: nem nekik hittek, hanem Greenglassnak, ennek a megátalkodott, gyűlölködő hazudozónak és olyan tanúknak, akiket már többször is elítéltek hamis tanúzásért; nem egyről köztudomású volt, hogy 30—50 dollár napidíjért lép fel minden olyan perben, amelyet kommunisták és szakszervezeti harcosok ellen indítanak. A monopolisták propagandája előre gondoskodott arról, hogy az esküdtek fogadják el készpénzként ezeknek a hírhedt alakoknak a tanúvallomását, ha arról van szó, hogy két békeharcost ki kell végezni.

De gondoskodtak róla azok is, akik összeállították az esküdtek névsorát. Az igazságszolgáltatás fasizálása érdekében tisztviselők végzik az esküdtek névsorának összeállítását. Hírhedt a newyorki esküdtek kiválogatásáról John C. Knox, a newyorki kerületi bíróság nagyrészvényes elnöke, aki ügyel arra, hogy »idegennevűek« (tehát feltehetően német-, szláv-, olasz-, spanyol-, portoricói, délamerikai eredetű amerikaiak) ne legyenek esküdtek. Az esküdtek kiválasztásának technikájával a newyorki esküdtek közül módszeresen kizárják a munkásokat, a négereket, a zsidókat, a nőket, a szakszervezetek és a haladó szervezetek tagjait: akik mégis a névsorra kerülnek, azokat csak a legritkább esetben hívják be esküdtnek. Azoknak a newyorki lakosoknak, akik a törvény szerint esküdtek lehetnek, több mint a fele munkás — munkások azonban csak 5%-ban szerepelnek a newyorki esküdtek között;

ezek is a munkásarisztokráciához tartozó munkások közül kerülnek ki. Ezzel szemben vállalati vezető, igazgatósági tag, ingatlantulajdonos stb., tehát a lakosság 15%-a, 44%-kal szerepel az esküdtek közt.[1]

Ilyen volt a Rosenberg-perben ítélkező esküdtek összetétele is. Már a tárgyalás hagyományos megnyitó szavait is úgy hangsúlyozták, hogy azok figyelmeztessék az esküdteket »hazafias« kötelességükre. »Az Amerikai Egyesült Államok — Julius Rosenberg és felesége ellen« — így jelentették be a bíróságon a Rosenberg-ügy tárgyalását.

Mielőtt még megkezdték volna a vádlottak kihallgatását, felugrott az ügyész. Ugyanaz a Saypol, aki Rogge-val együtt végig jelen volt az FBI-n Greenglassék kihallgatásán és aki »megállapodást« kötött Greenglassékkal. Saypol itt ült az ügyészi emelvényen és ellenőrizte: teljesítik-e Greenglassék azt a feltételt, amelytől életük függött. Előbb azonban az esküdtekhez volt néhány szava.

— Ezek a vádlottak, akik önök előtt állnak, Amerika árulói! — kiáltotta. — A kommunizmusért és a Szovjetunióért való rajongásukban kiszolgáltatták az oroszoknak azt az egyetlen fegyvert, amely e nemzet fennmaradásának és a világ békéjének kulcsa: az atombombát. Ezek az emberek kommunisták, jobban szeretik hazájuknál a Szovjetuniót és amerikai életek árán is szovjet diktatúrát akarnak teremteni az egész világon.

Az ügyész kimondta a szót, amelyre az esküdtek beidegződtek: »kommunisták!« — akárcsak Észak-Karolinában e szóra: »négerek!« — és most már mindegy volt, hogy a tárgyalás öt percig tart-e, mint Észak-Karolinában, vagy nyolc és fél napig, ameddig a Rosenberg-ügy tárgyalása a Foley Square-en: az ítélet csak egy lehetett: halál.

Julius Rosenberg és felesége határozottan tagadott minden bűncselekményt az esküdtszék előtt is. A bíróság azonban nem sokáig időzött az ő nyilatkozataiknál. Kaufman bíró — az esküdtbíróság elnöke — percenként félbeszakította őket, amikor rámutattak, hogy a vádirat egyetlen állítása sem felel meg a valóságnak, azokat a személyeket, akikkel a vádirat szerint összeköttetésben álltak, nem is ismerik — egyetlen ismerősük sincs, aki atomkutatással foglalkoznék vagy atomkutatással foglalkozó intézménynél volna alkalmazva.

[1] Ezzel a kérdéssel és a per más jogi vonatkozásaival foglalkozik: Eörsi Gyula: Az amerikai igazságszolgáltatás, Budapest, 1953. — U. a.: A szólás- és sajtószabadság megsemmisítése az Amerikai Egyesült Államokban. »Harc a békéért és a törvényességért«. Közzéteszi a Magyar Jogász Szövetség. Budapest, 1953.

De hiszen nem is erről volt szó... Saypol félbeszakította Rosenberget:

— Adott pénzt az Antifasiszta Menekültek Gyermekeit Segélyező Bizottságnak?

— Igen, adtam — felelte Rosenberg.

— Tessék! — Uraim! Ez a bizottság szerepel abban a jegyzékben, amelyet az Egyesült Államok igazságügyminisztere a felforgató szervezetekről állított össze — fordult erre az ügyész széles mozdulattal az esküdtek felé.

— Látják ezt az asztalt? — mutatott azután az ügyész egy fényképet az esküdteknek. — Ennek az asztalnak kettős feneke van; mikrofilmeket lehet benne előhívni.

Az asztal nem volt sehol, a fénykép azonban kézről kézre járt az esküdtek közt. Miben sem különbözött attól a tíz- és tízezer olcsó asztaltól, amelyet minden newyorki áruházban kapni.

— 20 dollárért vettem ezt az asztalt a MACY-áruházban — mondotta Rosenberg. De Kaufman bíró már le is intette és újra Saypol ügyésznek adta át a szót.

— Igaz-e, hogy Ön 1941-ben aláírta Peter Cacchione kommunista községi tanácsos ajánlási ívét? — fordult az ügyész Rosenberg-néhez.

— Igen.

— Ime — kiáltott fel az erre ügyész — kétséget kizáró bizonyíték ez arra, hogy a vádlottak súlyos bűncselekményt követtek el ennek az országnak a népe ellen!

Hiába hangoztatta Julius Rosenberg a tárgyaláson, hogy nem tagja a Kommunista Pártnak — Kaufman bíró így oktatta ki »pártatlanságra« az esküdteket:

— Az a tény, hogy a vádlottak a Kommunista Párt tagjai, még nem elég ahhoz, hogy bűnösnek mondják ki őket...

Igy csempészte be a bíró a »kioktatásba« Rosenberg tagadásával szemben (és anélkül, hogy bizonyíték merült volna fel Rosenberg párttagsága tekintetében) egy ravasz mellékmondattal mint »tényt« azt, hogy Rosenbergék a Kommunista Párt tagjai. A newyorki szövetségi fellebbezési bíróság is megállapította később, hogy az ilyen kioktatás »csupán üres formalitás« — de azért még sem helyezte hatályon kívül az esküdtek verdiktjét.

A tárgyaláson elejétől végig nem is volt szó másról, minthogy Rosenbergék — kommunisták és ha kommunisták, akkor kémek.

Említettük már: az ügyészség a tárgyalás előtt azt harangozta be, hogy 118 terhelő tanút vonultat fel Rosenbergék ellen. A tárgyaláson azonban összesen 20 tanú jelent meg. Ezek közül nyolc Sobell-nek (Rosenbergék vádlottársának) mexikói utazásáról vallott; kémkedésről saját bevallása szerint semmit sem tudott.

Az USA hadseregének két ezredese azt adta elő, milyen biztonsági intézkedések voltak érvényben Los Alamosban a háború alatt. Rosenbergék sógora azt mondta el: miből fizette ki Rogge-nak a 4000 dolláros előleget — e sógor felesége pedig mindössze annyit tudott a »kémkedésről«, hogy Julius Rosenberg kiküldte őt egyszer a szobából, míg Greenglassnéval beszélgetett.

Azt a három ismert atomszakértőt, akiknek vallomását ígérte az ügyészség, nem idézték meg a tárgyalásra. Urey professzor azonban megjelent az USA igazságügyminisztériumában és olyan nyilatkozatot tett, hogy Greenglass sohasem árulhatta el az atombomba titkát — és így még kevésbbé árulhatta el azt sógora, Rosenberg — hiszen az atombombára vonatkozó adatok 80—90 vaskos kötetet töltenének meg és ezekben is csak szaktudós vagy mérnök tudna kiigazodni. Teljesen lehetetlen — mondotta — hogy a tanulatlan Greenglass emlékezetből olyan leírásokat vagy rajzokat készíthetett volna, amelyek nem 500 dollárt, de akár 5 dollárt is érhettek valakinek.

Rosenbergék ellen csak Greenglassék és Elitcher vallottak. Saypol ügyész kérdéseire szánalmasan dadogták el azt a szöveget, amelyet az FBI-n irattak alá velük. Megjelent rajtuk kívül az esküdtszék előtt egy fényképész is, aki a vádirat szerint útlevélfényképeket készített a Rosenberg-családról, hogy szükség esetén átszökjenek a mexikói határon. (Bloch védő hívta fel az esküdtek figyelmét arra a csekélységre, hogy az Egyesült Államok polgárainak nincs is szükségük útlevélre, hogy Mexikóba utazzanak!) A fényképésztől csak annyit kérdezett az ügyész, felismeri-e a Rosenberg-házaspárt? . . . Felismeri, hogyne! . . . De öt perc sem telt belé és a védő egy kérdésére a fényképész bevallotta, hogy előző nap az FBI megbízottai »diszkréten« bevezették a tárgyalóterembe és megmutatták neki a Rosenberg-házaspárt, akiket soha életében nem látott — így »ismerte fel« őket másnap!

Az ügyészség Greenglassékon kívül Elisabeth Bentley-t vonultatta fel a tárgyaláson legfőbb terhelő tanúként. Ez a nő akkor már hírhedt alakja volt az amerikai »boszorkánypereknek«.[1] Az FBI megbízásából évekkel ezelőtt befurakodott az Amerikai Kommunista Pártba és azóta mint »koronatanú« jelenik meg azokban a perekben, amelyeket az USA kormánya a Kommunista Párt vezetői ellen indít. Szerepelt már az Amerikaellenes Tevékenységet Vizsgáló Bizottság előtt is: órákig beszélt kalandjairól egy képzeletbeli kémtársaságról. Elisabeth Bentley a Rosenberg-tárgyaláson

[1] Azok a perek, amelyekben az amerikai haladó szervezetek tagjait, mint az amerikai nép ellenségeit, kitalált ürügyekkel, bizonyítékok nélkül ítélik el.

már nem is tartotta szükségesnek, hogy szemérmeskedjék. Emmanuel Blochnak, a Rosenberg-házaspár védőjének kérdésére nyíltan megmondotta, hogy fizetést kap az FBI-től és ebből él. Azt is elmondta, hogy sohasem látta sem Rosenbergéket, sem Greenglassékat. Nem is intéztek hozzá ilyen kérdést — hiszen a per igazi tárgya egészen más volt és más volt Bentley szerepe is. Az FBI tanúja mint »szakértő« vallott:

— Ha valaki — mondotta — a Kommunista Párt tagja, ez már »magában foglalja« azt, hogy nem saját hazája, hanem a Kommunista Internacionále érdekeit védelmezi akár propaganda, akár kémkedés, akár szabotázs-cselekmények útján.

Ez volt a legfőbb »bizonyíték« Julius Rosenberg bűnösségére!

Bíróság és ügyészség számára az volt a legnehezebb kérdés: mire alapítsák Rosenbergné bűnösségét? Ezt az asszonyt, aki bátorságban és emberi tisztaságban a nyomozás során egy pillanatra sem maradt el férje mögött, minden áron halálra akarták ítélni.

Kaufman bíró tudta a kötelességét. Megkérdezte Rosenbergnétől:

— Hallotta, hogy férje megállapodott az ön sógornőjével, hogy egy cukrásztálca felével fogja igazolni magát az, akit Los Alamosba küld a megbeszélt adatokért?

— Itt a tárgyaláson hallottam erről először — felelte Rosenbergné.

— És ha már erről van szó — folytatta a bíró — szoktak Önök cukrászsüteményt hazavinni?

Ez volt a kihallgatást végző bíró rendes fordulata: »És ha már erről van szó . . .« Ez a fordulat arra volt szánva, hogy ha bizonyíték nincs is, gyanút keltsen a vádlottal szemben, sokat sejtető légkört teremtsen. A »repülő csészealjak« hatoltak be ezzel a bíróság épületébe . . .

Ezután Saypol ügyész fordult Julius Rosenberghez:

— David Greenglass azt vallotta, hogy az ön felesége 12 oldalas leírást másolt le írógépen az atombombáról. Igaz ez?

— Nem írt le soha semmi ilyet.

— Gépírónő az ön felesége?

— Igen, gépírónő.

— Van önöknél otthon írógép?

— Igen, van.

— Akkor rendben van, gyerünk tovább . . .

». . . gyerünk tovább« — ez a két szó a nyolcéves Michael és a négyéves Robby édesanyjának halálos ítéletét jelentette.

A tárgyalás már világosan mutatta, hogy a burzsoázia »pár-

TUDOMÁNY

tatlan« bírósága teljesíteni fogja azt a feladatot, amelyet a monopolisták kormánya rábízott. Kaufman bíró, aki mondatról mondatra zavarta vallomásukban a védelem tanúit és ügyetlen beugrató kérdéseket intézett hozzájuk, mindjárt a tárgyalás elején el is szólta magát: »Nekem csak az a feladatom, hogy az esküdtszék verdiktje alapján halálbüntetést vagy börtönbüntetést szabjak ki«. Arról, hogy az esküdtszék felmentő határozatot is hozhat, egészen megfeledkezett . . .

A tárgyalás végén már egészen úrrá lett a bíróságon a háborús őrület. Saypol ügyész ordítozott: azzal vádolta Rosenbergéket, hogy az amerikai anyák miattuk vesztették el fiaikat Koreában . . . Ez a háborús őrület uralkodott a teremben akkor is, amikor az esküdtek meghozták határozatukat: mindhárom vádlott bűnös. Hogy milyen bűncselekményben, arra ekkor már senki sem gondolt.

Az amerikai büntetőjog szerint az ítélet indokolása és a büntetés kiszabása az esküdtbíróság elnökének a feladata.

Kaufman bíró néhány napig habozott (»templomban keresett lelki erősítést« — mondta az amerikai propaganda) és azután kihirdette a halálos ítéletet: Julius Rosenberget és feleségét villamosszékben kell kivégezni.

A házaspárt 1951 április 11-én átszállították a Sing-Sing fegyházba. Itt a »halálraítéltek cellájában« éltek két évig és két hónapig. Rosenbergné celláját csak egy fal választotta el attól a helyiségtől, amelyben a villamosszékek állnak — azok a villamosszékek, amelyekben kivégezték Saccót és Vanzettit, Mac Gee-t, az ártatlan néger munkást és amelyben — több mint kétéves hősiesen kiállt szenvedés után — ő is és férje is befejezte életét.

*

A per harmadik vádlottjára, Morton Sobellra, harmincéves börtönbüntetést szabott ki Kaufman bíró. A hírhedt Alcatraz-börtönbe szállították, ahol lassú, kínos pusztulás vár rá — ha a szabadságszerető világ egyre növekvő felháborodása ki nem szabadítja.

Sobell ügyével keveset foglalkoztak. A Rosenberg-házaspár életéért folytatott harc során a per harmadik áldozatának személye háttérbe szorult. Rosenbergék meggyilkolása után azonban a Polgári Jogok Kongresszusa súlyos törvénysértésnek bélyegezte a Sobell ellen hozott ítéletet és Jerome B. Frank, a szövetséges fellebbezési bíróság egyik bírája új vizsgálatot indítványozott az ügyben.

Morton Sobell 36 éves, mérnök. Két kisfia van: az egyik 13, a másik 4 éves. A gyermekek nem látogathatják meg a börtönben

az apjukat és az Alcatraz szabályai szerint felesége is csak egy másik szobából, telefonon beszélhet vele a ritkán engedélyezett látogatások alkalmával. Ebben a börtönben a legsúlyosabb, visszaeső bűnösöket tartják fogva . . . Sobell-lel szemben semilyen bűncselekményt sem lehetett bizonyítani. Egyetlen kicsikart vallomás — Elitcher vallomása — alapján ítélték el, aki szerint Sobell »összeköttetésben állt Rosenbergékkel«. Ha Elitcher vallomását nem fogadnók el — mondotta az ítélet indokolásában Kaufman bíró — Sobellt fel kellene mentenünk.

Sobell igazi »bűne« azonban az volt, hogy 53 napig tartó szörnyű fenyegetések ellenére sem volt hajlandó »együttműködni« az FBI-vel és hamis vallomást tenni Rosenbergék ellen.

A Rosenberg-házaspár rehabilitásáért megindult mozgalomnak vissza kell szereznie Morton Sobell szabadságát is.

„Minden jog megesúfolása...“

»Önök árulásukkal eltérítették útjából a történelmet és szerencsétlenséget hoztak hazájukra« — mondta nagyhangúan Kaufman bíró, amikor kihirdette a halálos ítéletet. — »Senki sem tagadhatja, hogy az állandó feszültség állapotában élünk. Napról napra saját szemünkkel látjuk magunk körül az önök árulásának bizonyítékát: azokat a háborús előkészületeket, amelyekre azért van szükség, mert védekeznünk kell az atombombával való támadás ellen.«

Az »állandó feszültség«-nek ez az újból és újból való folytonos hangoztatása is mutatta, hogy a tárgyalást vezető bíró magatartása — ép úgy mint az egész Rosenberg-per — az agresszív monopolkapitalista érdekek szolgálatában állt. E monopóliumok számára volt fontos, hogy pillanatra se csökkenjen a feszültség és ne enyhüljön a nemzetközi helyzet, hiszen akkor indokolatlanná válnék a fegyverkezési hajsza, vége volna a fegyvergyárosok hatalmas profitjának és szétesnék az a támadó katonai szervezet, amelyet a békeszerető népek ellenállásával szemben próbáltak összekovácsolni.

Az atomfegyvert előállító üzemek az Egyesült Államokban a Du-Pont és Morgan-féle monopolista csoportok kizárólagos tulajdonában vannak. Az atombomba gyártásához szükséges valamennyi nyersanyagforrásra szintén e két csoport és mellettük még az Union Carbide and Carbon Corporation tette rá a kezét. Az ő üzleti érdekük fűződik az atombomba gyártásához, amely hatalmas profitot biztosít számukra. Az úgynevezett atomerőbizottság is ezeknek a trösztöknek egyszerű játékszere.

Kaufman bíró és Saypol ügyész magatartása, a Rosenbergék ellen hozott ítélet indokolása megmutatta, hogy állítják ezek a monopóliumok az igazságügyi apparátust is maximális profitjuk szolgálatába. Kaufman a bírói székben, Saypol az ügyészi emelvényen a monopolisták üzleti céljait szolgáló háborús hangulat terjesztői és ezzel a kapitalisták profitszerzésének fizetett eszközei voltak. (Saypolt röviddel a Rosenberg-ügy befejezése után New-York állam legfelső bíróságára nevezték ki bírónak évi 28.000 dollár fizetéssel.)

*

Kaufman bíró azzal indokolta a halálos ítéletet, hogy a Rosenberg-házaspár és Greenglassék a háború utolsó évében »ellenséges hatalomnak« szolgáltatták ki az atombomba titkát. Elfelejtette volna ez a bíró, hogy a háborúban a Szovjetunió az Egyesült Államok szövetségese volt?

Nem felejtette el. Azt is tudta, hogy az eljárás egész során nem csak a Rosenberg-házaspár bűnössége tekintetében nem merültek fel adatok, hanem egyáltalán semilyen bűncselekmény elkövetése tekintetében sem. Sokszor hasonlították össze a Rosenberg-ügyet Sacco és Vanzetti ügyével. A két ügy közt van is nem egy hasonlóság. Sacco és Vanzetti a maguk korában a munkásosztály túszai voltak a burzsoázia kezében — Julius Rosenberg és felesége az amerikai békemozgalom túszai voltak. Saccóért és Vanzettiért is évekig harcoltak a világ munkásai; sztrájkok, tüntetések követték egymást életükért világszerte és az Egyesült Államokban is. A burzsoázia bírósága végül őket is a villamosszékbe ültette. De a két ügy közt mégis volt egy nagy különbség: a Sacco-Vanzetti-ügy kezdete előtt valóban elkövetett valaki egy gyilkosságot. Az amerikai hatóságok működése akkor arra szorítkozott, hogy hamis tanúkat gyüjtsön, akik ezt a két osztályáért harcoló olasz munkást vádolják a gyilkosság elkövetésével. Sacco és Vanzetti ártatlanok voltak, ezt ma már mindenki tudja — de a vád, amelyet ellenük emeltek, önmagában nem volt lehetetlen; hiszen azt a gyilkosságot, amellyel vádolták őket, valóban elkövette valaki.

Felidézték a Rosenberg-perrel kapcsolatban Tom Mooney ügyét is. A kaliforniai kapitalisták mindenáron meg akartak szabadulni ettől a kemény szakszervezeti vezetőtől. Ezért a szolgálatukban álló rendőrség egy tüntetés alkalmával bombát robbantott — majd a rendőrség jól betanított tanúi azt vallották, hogy a bombát Tom Mooney helyezte el. Ma már tudjuk, hogy nem Mooney volt a tettes — de mégis volt legalább egy bomba, amely valóban felrobbant!

Azt a kémkedést azonban, amellyel Greenglassékat, illetve Rosenbergéket vádolták, el sem követte, nem is követhette el senki. A Rosenberg-perben nemcsak a vádlottak bűnössége nem nyert bizonyítást, hanem az sem, hogy egyáltalán elkövetett valaki ilyen bűncselekményt. Hiszen Greenglass maga is beismerte, hogy hazudott az FBI-n és az esküdtszék előtt! Ez az atomfizikában teljesen járatlan szerelő, akinek elméleti képzettsége arra sem volt elegendő, hogy megértse az atomkutatás valamilyen csekély részletét, aki a los-alamosi hatalmas kísérleti telepen, az Egyesült Államok leggondosabban őrzött titkos katonai intézményében teljesen alárendelt szolgálatot teljesített, hogyan rajzol-

hatta volna le évekkel utóbb, emlékezetből, két óra alatt ! és hogyan magyarázhatta volna meg 12 oldalon az atombomba szerkezetét ! (Pedig az ügyészség ezzel vádolta Greenglassékat és emiatt ítélte halálra a Rosenberg-házaspárt.)

De azt, hogy ebben a perben egyáltalán nem lehetett beszélni bűncselekményről, legfőkép az mutatja, hogy az az »atomtitok«, amelyet a vád szerint Greenglass a Rosenberg-házaspár közvetítésével elárult, egyáltalában nem is létezett ! . . . Molotov, a Szovjetunió külügyminisztere 1947. november 7-i beszédében bejelentette, hogy atomtitok nincs többé.

Két évvel utóbb, 1949-ben az Egyesült Államok atomenergia-bizottsága maga is megállapította,[1] hogy »1940-ben, amikor az Egyesült Államok megkezdte a fegyvergyártásra vonatkozó kísérleteket, Oroszország már ismerte az atombomba-gyártás tudományos adatait.«

James R. Newman, az atomenergia-bizottság egyik tagja a Yale Law Journal című folyóirat 1947. évi évfolyamában ezt írta : »Azokat az általános elveket, amelyek a gyártás minden szakaszában a gyártás alapjául szolgálnak, világszerte mindenki ismerheti, hiszen azok következnek az alapvető tudományos felfedezésekből . . . Még ha abból is indulunk ki, hogy mi előbbre vagyunk műszaki téren, mint mások, akkor is kevés valószínűsége van annak, hogy a mi műszaki színvonalunk és más fejlett ipari államok (ilyet legalább féltucatot sorolhatunk fel: Nagy-Britanniát, Kanadát, Oroszországot, Franciaországot, Svédországot, Csehszlovákiát) műszaki színvonala közt oly nagy volna a távolság, hogy néhány év nem volna elegendő annak a különbségnek a behozására, amely a legkevésbbé előrehaladott ilyen állam közt és mi köztünk van. A valóságban azonban sok bizonyíték van arra, hogy más országok egész sor területen dolgoztak ki olyan műszaki eljárásokat és módszereket, amelyek messze meghaladják a mieinket. Valószínű, hogy más országokban is ismerik vagy legalább is velünk egy időben fedezik fel a legújabb eljárásokat. A haladás — különösen tudományos téren — többé-kevésbbé egyöntetű azokban az országokban, amelyek emberöltők óta ugyanannak a kultúrának a részesei : tudományos gondolatainknak csak egészen kis része tarthat igényt arra, hogy eredetinek tekintsék őket — és tudományos ismereteink ezen elenyészően csekély részének sincs értéke önmagában. Nem lehet feltételezni azt, hogy más volna az élettan tudományának fejlődése Desmoinesban, mint Koppenhágában vagy Moszkvában . . . Nem szabad

[1] Az »International News Service« amerikai távirati ügynökség jelentése.

megfeledkeznünk végül az atomenergiagyártás nemzetközi jellegéről sem. Ezt az eredményt több szövetkezett nemzet tudósainak közös erőfeszítése hozta létre ; elkerülhetetlen volt, hogy azok a tudósok, akik résztvettek e munkában, birtokába jussanak azoknak a különleges műszaki ismereteknek, amelyek az atombomba gyártásához szükségesek. Biztos, hogy e tudósok, amikor visszatértek hazájukba, közölték ezeket az eredményeket az atomfizika terén dolgozó tudóstársaikkal is.«

Newman után dr. Irving Langmuir és Urey professzorok is kifejtették[1], hogy »abban a tekintetben, mikor jut az Egyesült Államok az atombomba birtokába és mikor gyártja azt a Szovjetunió, nem a tudományos ismeretek különbözősége, hanem a két ország ipari és gazdasági felkészültsége döntő.«

A Rosenberg-házaspár kivégzése után pedig dr. Ralph Lapp, az atomfizika egyik legfőbb amerikai tekintélye jelentette ki az amerikai televízió számára adott nyilatkozatában : az, hogy Rosenbergék úgy, ahogy azt a vád állította, hozzájárulhattak volna a szovjet atombomba elkészültéhez, egyszerű »kitalálás«! »Ez nem titkokon múlik — mondotta — hanem a műszaki színvonalon.«

A legismertebb nevű amerikai tudósok állapították meg tehát, hogy Greenglasséknak — hát még a Rosenberg-házaspárnak ! — semmi részük sem lehetett abban, hogy a Szovjetunió megismerje az atombomba »titkát«, mert ilyen »titok« a Szovjetunió számára nem is létezett. A Rosenberg-perben hozott ítélet ezért nem is azokkal az ügyekkel állítható egy sorba, amelyekben a burzsoázia valóban elkövetett bűncselekmények miatt ítéltetett el és végeztetett ki ártatlan embereket. Ez az ítélet inkább azokra a négerlincselésekre emlékeztet, amelyeknél az üvöltő tömeg akkor találja ki a soha el nem követett bűncselekményt, amikor már felhúzza a fára az ártatlan áldozatokat.

Ez az ügy Willie McGee, a scottsboroi kilenc néger vádlott és a martinsville-i néger fiúk ügyének folytatása, akik semilyen bűncselekményt sem követtek el — és mégis meg kellett halniok. — Mert ahhoz, hogy a négereket állandóan az elnyomás és a megalázottság állapotában tartsák, időről-időre »példaképpen« meg kell ölni valakit közülük.

Ebben a perben — burzsoa beismerés szerint is — megtagadták az Egyesült Nemzetek Szervezetének az Emberi Jogokról tett Egyetemes Nyilatkozatát, amely 2. cikkében arra kötelezi az Egyesült Államokat, mint a nyilatkozat aláíróját, hogy születésre, fajra, színre, vallásra, politikai meggyőződésre való tekintet

[1] »Science« 1945. november 2. száma. — Az atomenergia-bizottság jelentése a Szovjetunió atomenergiájáról.

nélkül biztosítsa minden polgára számára a demokratikus szabadságjogokat. Megtagadták az Amerikai Egyesült Államok alkotmányának az esküdtszék pártatlanságára vonatkozó szabályát (VI. Alkotmánykiegészítés) is.

»Az I. fokú bíróság nyíltan megsértette az alkotmányt kiegészítő Bill of Rights 1. és 5. cikkelyét — jelentette ki a National Lawyers Guild nevű amerikai jogászszervezet. — A vádat csak állítólagos bűntársak vallomására és puszta gyanúra alapították, a jegyzőkönyveket hibásan vették fel, a tárgyalásvezető bíró sorozatosan követett el súlyos eljárási szabálysértéseket és ezzel hátrányosan befolyásolta a vádlottak helyzetét. Nyilvánvaló tehát, hogy megsértették az alkotmánynak azt a rendelkezését, amely szerint mindenkinek joga van arra, hogy ügyét tisztességes és törvényes eljárás során bírálják el.«

De nem csak az amerikai jogászok — a világ minden tisztességes jogásza azt állapította meg, hogy a Rosenberg-perben hozott ítélet minden jog megcsúfolása, a burzsoa ítélkezés mélypontja. »Egy kutyát sem végezhetnek ki olyan tolvaj és hamis tanú vallomása alapján, mint Greenglass« — jelentette ki Pritt, a Demokratikus Jogászok Nemzetközi Szövetségének elnöke. — »Az ilyen tanú vallomása, aki saját bőrét akarja menteni azzal, hogy másokat vádol: nem bizonyíték.«

Goutet, a neves párizsi ügyvéd, a francia államtanács tagja, azt írta, hogy a tárgyalási jegyzőkönyvek nyugtalansággal töltik el a francia jogászokat. »Van-e még demokrácia abban az országban, ahol a bíráskodás alapja már nem az emberi személyiség tiszteletben tartása és az igazság keresése? — kérdezte. — Mi marad meg a demokráciából, ha a bíróság az államrezón puszta eszközévé süllyed? . . . Alig hihetjük, hogy az amerikai közvélemény hiúsági okokból szemrebbenés nélkül veszi tudomásul az olyan halálos ítéletet, amelynek — ezt ma már tudjuk — semilyen jogi alapja sincs.«

A francia burzsoa jogász kereken kimondja, hogy »Julius Rosenbergnek és feleségének kivégzése olyan botrány, amely gyökerében támadja meg a nyugati közvélemény bizalmát az amerikai intézményekben.«

Minden burzsoa jogász is egyöntetűen megállapította, hogy az amerikai alkotmányban írt »tisztességes és pártatlan tárgyalás«, amelyre az alkotmány értelmében minden amerikai polgárnak igénye volna, ha bíróság elé állítják: éppen ellenkezője annak, ami a Rosenberg-per tárgyalásán történt. Nem akadt jogász, aki tisztességesnek tartotta volna azt (ezt a francia és angol burzsoa sajtó is többször elismerte), hogy az ügyész és a tárgyalást vezető bíró sorozatosan olyan kérdéseket intézett a vádlottakhoz és a

tanúkhoz, amelyeknek semmi közük sem volt a vádbeli bűncselekményhez, hanem csak arravalók voltak, hogy a Rosenberg-házaspár politikai meggyőződését bizonyítsák és ezzel olyankor, amikor legvadabbul tombolt Amerikában a kommunistaellenes hajsza, befolyást gyakoroljanak az esküdtekre.

Még az amerikai jogászkörök sem tudtak szó nélkül elmenni a következő botrányos eset mellett. Közvetlenül a verdikt meghozatala előtt Saypol ügyész bejelentette a tárgyaláson, hogy hamis tanúzás miatt letartóztattak egy William Perl nevű atomfizikust, aki a nyomozás során azt vallotta, hogy nem ismeri sem Rosenberget, sem Sobellt, — most azonban az ügyész szerint bevallotta, hogy tudott az összeesküvésről. A tárgyalásra az ügyész nem idéztette meg Perlt, akinek az ügyét azóta sem tárgyalták, bár Perl ismételten követelte, hogy állítsák bíróság elé. Az egész hamistanúzási történet és William Perl állítólagos vallomása, amellyel Rosenbergéket terhelte, csak Saypol bejelentésében szerepelt — arról, hogy tett-e Perl valaha ilyen vallomást, soha senki sem győződhetett meg. Az esküdtszék mégis hivatkozott ítéletében erre a Perl-féle beismerésre is. Erről a »trükkről« maga a newyorki fellebbezési törvényszék azt mondta, hogy »nagy mértékben elítélendő« és megállapította, hogy ezen az alapon fel kellene oldani az esküdtszék ítéletét, amelyben az ügyész bejelentése nyilvánvalóan közrejátszott. Mégsem oldotta fel az ítéletet, mert a feloldásnak a bíróság szerint »perrendi akadályai« voltak.

Ugyanez a fellebbezési törvényszék azt is elismerte, hogy az esküdteket »erősen befolyásolhatta az az állítás, hogy Julius Rosenberg és felesége kommunisták«, mert »a kommunista megjelölés mindenkit gyanússá tesz az amerikaiak szemében«. A törvényszék azonban ebből a megállapításból sem vont le semilyen gyakorlati következtetést.

Mindez az esküdtek bűnösséget megállapító verdiktjére vonatkozott. Magához a halálos ítélethez a fellebbezési bíróság ugyancsak »perrendi akadályok« miatt nem nyúlhatott. Hozzátartozik ez az Egyesült Államok formális demokráciájához. Pedig az Egyesült Államokban béke idején még senkit sem ítéltek halálra kémkedés miatt. Még »Tokio rózsáját« és »Tengely Sallyt» is, akik a háború alatt kémkedtek a németek és a japánok javára, csak 10 évi börtönre ítélték. A háború után pedig az amerikai katonai bíróság nem halálra, hanem csak börtönbüntetésre ítélte Ilse Koch-ot, a náci bestiát, aki meggyilkolt emberek bőréből készíttetett magának lámpaernyőt, Von Manstein náci tábornokot, aki az elfoglalt szovjet falvakban az útszéli fákra akasztatta a nőket és a gyermekeket és azokat a német tiszteket, akik a Mont-

médy-i hadifogolytáborban halomra öldösték a fegyvertelen amerikai foglyokat.

De nem is kell ilyen messzire mennünk. Hiszen ugyanakkor, amikor a newyorki bíróság halálra ítélte Rosenbergnét azzal az indokolással, hogy férjének »erkölcsi támasza« volt — ilyen alapon még nem hozott ítéletet civilizált ország bírósága! — Greenglassnét, aki azt vallotta önmagáról, hogy résztvett a kémkedésben, az FBI szabadonbocsátotta.

A világ minden tisztességes embere — két tisztességes emberért

A Rosenberg-házaspár ellen hozott halálos ítélet nem csak a jogászokat döbbentette meg, akik számára az amerikai fasizmus ezzel az ítélettel vetette le álarcát. Felsorakoztak az Egyesült Államok fasiszta »igazságszolgáltatásának« ez ellen az alávaló merénylete ellen a tisztességes emberek milliói a világ minden sarkában. Megragadó volt az a páratlan szolidaritás, amellyel a világ minden tisztességes embere több mint két éven át harcolt két egyszerű, tisztességes ember életéért.

Amerikában a CIO szakszervezeti szövetség los-angeles-i központjába futottak be az üzemek öntudatos munkásainak tiltakozó levelei és táviratai. Az acélművekben, az autógyárakban, az USA minden nagy üzemében kézről kézre adták a munkások a Rosenbergék ártatlanságát bizonyító röplapokat és füzeteket. Résztvett a tiltakozás szervezésében az Amerikai Szállodai és Vendéglátóipari Alkalmazottak Szövetsége is (ennek a szövetségnek 400.000 tagja van).

A sanfranciscói öböl területén egyetlen hét alatt 160 bizottság alakult a Rosenberg-házaspár védelmére. A wilmingtoni kikötő dokkmunkásai és matrózai szolidaritásukat fejezték ki a Sing-Sing börtönben sínylődő békeharcosokkal; az amerikai matrózok és kikötőmunkások aláírása mellett ott volt a világ legtávolabbi részeiből jött tengerészek aláírása is.

A washingtoni Fehér Ház előtt éjjel-nappal váltották egymást a békeőrségek. Néma jelenlétükkel figyelmeztették az Egyesült Államok elnökét kötelességére: vissza kell adnia a Rosenberg-házaspár szabadságát! New-Yorkban és az Egyesült Államok minden nagyobb városában »kegyelmi autók« járták keresztülkasul az utcákat. Az autókon hatalmas táblák voltak, amelyek azt bizonyították, hogy a halálos ítéletet hazug tanúvallomások alapján hozta a bíróság.

A Sing-Sing börtön falánál is egymást váltották a Rosenberg-házaspárt üdvözlő küldöttségek. Megrázó szavakkal számol be erről Howard Fast, a kiváló amerikai író: »Nyolcszáz ember kerekedett fel zuhogó esőben. Tanújelét akarták adni, hogy szoli-

dárisak azzal az üggyel, amelyet a Rosenberg-házaspár képvisel ma Amerikában. A nyolcszáz ember rendőrcsapatok és újságírók sorfala között haladt a vasútállomástól a Sing-Sing börtön kapujáig. A menetet William Patterson, a »Polgári Jogokat Védő Bizottság« titkára, ismert amerikai ügyvéd vezette. Amikor a börtön közelébe értek, rázendítettek a köztársasági indulóra és arra a megindító dalra, amely Joe Hill-ről, a hamis vád alapján agyonlőtt munkásvezérről és költőről szól; a dal szerint Joe Hill nem halt meg: ott van mindenütt, ahol a munkások igazáért harcolnak. Patterson megindító szavakkal mondta el, hogy Julius Rosenberget és feleségét azért akarják megölni, mert az amerikai emberek szabadságáért és az emberi méltóságért harcolnak — és ezért kell az amerikai népnek is harcolnia az ő életükért. A beszéd után a küldöttség tagjai virágaikkal borították el a börtön kapuját. Ekkor Patterson harsány hangon kiáltotta a börtönrácsok felé: »Ethel és Julius Rosenberg, hozzátok kiáltok! Nem búcsúzni jöttünk, hanem azért, hogy üdvözöljünk benneteket és hogy megmondjuk nektek: lankadatlanul harcolni fogunk életetekért, gyermekeitekért és az országért.« Howard Fast költői szavakkal jellemzi ezt a jelenetet: »Úgy éreztük valamennyien, mintha megmentettük volna Amerika nevének becsületét a Truman- és Acheson-féle orgyilkos banditák gyalázatától. Úgy éreztük, hogy nemcsak a Rosenberg-házaspárért szállunk síkra, hanem mindazokért, akik Korea tömegsírjaiban nyugszanak és Korea fogolytáboraiban sinylődnek.«

A szabadságszerető amerikai nők szervezett telefonakciót indítottak: telefonon magyarázták meg minden ismerősüknek, mit akar az USA kormánya a két ártatlan ember kivégzésével — és mi a kötelessége Amerika békeszerető népének. Az USA nyugati államaiban a főiskolai hallgatók heti bulletint adtak ki, abban számoltak be a tiltakozó mozgalom növekedéséről. A négerek számára fenntartott amerikai templomokban minden istentiszteleten imádkoztak az ártatlanul halálraítélt házaspár életéért.

Az Amerikai Kommunista Párt William Foster aláírásával nyilatkozatot adott ki: »E bűncselekmény összeesküvés eredménye; az a célja, hogy megteremtse McCarthynak és boszorkányüldöző társainak fasiszta terroruralmát és brutalizálja a népet, hogy az hajlandó legyen ellenállás nélkül tudomásul venni az Egyesült Államok növekvő fasizálódását.«

A tiltakozás hulláma áttört a határokon. Világszerte özönlöttek a küldöttségek az USA követségeire és konzulátusaira. A jelszó az volt: Egy pillanatig sem szabad nyugtot hagyni a merénylőknek!

A brémai kikötőben a német dokkmunkások felkeresték

azokat a matrózokat, akik az USA-ba menő hajókon szolgáltak. A német és az amerikai tengerészek kezetfogtak és közös tiltakozásban követelték a Rosenberg-házaspár szabadonbocsátását. Berlin demokratikus szektorában 50.000-en írták alá a kegyelmi kérvényt. Egyetlen hónap leforgása alatt egy millió tiltakozó levelet és táviratot küldtek Washingtonba a világ minden részéből.

A Demokratikus Nők Nemzetközi Szövetsége 65 ország százharminchatmillió asszonya nevében fordult Eisenhowerhez. A fasizmus elleni ellenállás németországi harcosainak bizottsága azoknak a nevében emelte fel szavát, akik túlélték a fasiszta barbárságot — az özvegyek és árvák nevében fejezték ki harcos szolidaritásukat.

A CGT és a párizsi főiskolák demokratikus hallgatói mellé felsorakozott a párisi nők szövetsége, a francia fémipari dolgozók szövetsége, a francia tanítók szakszervezete. A párisi keleti nyelvek főiskolájának hallgatói házról-házra járva magyarázták el, miért fenyegeti a Rosenberg-házaspár ellen intézett fasiszta merénylet minden nyugateurópai dolgozó családját is. Bordeaux-ban, Lilleben ötezres, tízezres tömegek jelentek meg a tiltakozó gyüléseken. A New York Times című amerikai burzsoa lap fanyarul jegyezte meg, hogy »a franciák, úgy látszik, egységesebbek a Rosenberg-perben, mint saját problémáik tekintetében«.

És szinte ugyanabban a pillanatban tartották gyűléseiket a londoni és a manchesteri munkások, a bécsi lokomotívgyár és a Siemens-Schuckert-művek dolgozói, a kubai szakszervezetek munkásai és az Emberi Jogokért Küzdő Argentin Liga író-, tudós- és művésztagjai. Az ő táviratokkal együtt érkeztek Washingtonba a délamerikai textil-, automobil-, fémipari, tisztító-, szerszámkészítőipari, közlekedési, távbeszélőüzemi, grafikai, kórházi, szeszipari szakszervezetek tiltakozó sürgönyei. Az angliai országos vasutas szövetség 1,700.000 szervezett munkás nevében szólalt fel. Csatlakozott hozzá Anglia legnagyobb szakszervezete: a szállítási és általános munkásszövetség is. Az ázsiai és csendesóceáni országok békeharcosainak állandó bizottsága azt sürgönyözte az Egyesült Államok elnökének: A világ békeszerető népei nem fogják ölbetett kézzel nézni, hogy az USA kormánya »jogi« formák közt meglinceltessen két ártatlan embert.

A népi demokráciák dolgozói is a tiltakozó levelek tömegében követeltek kegyelmet a Rosenberg-házaspár részére. Hazánk dolgozói minden üzemben izzóhangú röpgyűléseken ismertették a per felháborító részleteit. Ezerszámra érkeztek naponta az Országos Béketanácshoz a tiltakozó levelek, amelyekben a magyar békeharcosok szolidaritásukat fejezték ki a békemozgalom két mártírjával. A SZOT, az Országos Béketanács, a Magyar Tudományos Akadémia táviratban követelte az Egyesült Államok elnökétől a

Rosenberg-házaspár szabadonbocsátását. A Magyar Jogász Szövetség a nemzetközi jogra és a törvényességre hivatkozva foglalt állást a newyorki bíróság törvénysértéseivel szemben.

Megmozdult világszerte a haladó jogászság is. D. N. Pritt, a világhírű londoni ügyvéd, aki 1933-ban elnöke volt annak a londoni jogászbizottságnak, amely megállapította, hogy a német birodalmi gyűlés palotájának felgyujtása Göring parancsára történt, röpiratot írt, amelyet tízezerszámra kapkodtak szét az amerikai és angol munkások. Izekre szedte szét az egész tárgyalási tragikomédiát; kimutatta, hogy a Rosenbergék ellen hozott ítélet az angolszász igazságszolgáltatás szégyene. Sen Csun-Zsu, a kínai legfelső bíróság elnöke az ügy nyilvánosságrahozott iratainak megvizsgálása után kijelentette: »A vádhatóság semilyen bizonyítékot sem tudott felhozni. Ebben a perben a törvényességnek még a látszatát sem őrízték meg!« Mej Zsu-Ao, aki a japán háborús főbűnösök felett ítélkező távolkeleti nemzetközi katonai törvényszék tagja volt, »az igazságérzet durva megsértésének és a törvény arculcsapásának« mondotta az eljárást.

Csatlakozott a tömegmozgalomhoz az emberiség sok kiválósága is. Einstein professzor, a világhírű tudós azt írta az Egyesült Államok elnökének: »Lelkiismeretem parancsára kérem Önt: változtassa meg a Julius Rosenberg és felesége ellen hozott halálos ítéletet«. Paul Eluard utolsó szavaival a Rosenberg-házaspár számára kért kegyelmet. Bernal professzor a londoni Holborn-Hallban tartott nagygyűlésen azt mondotta: »Lehetetlen, hogy civilizált országban kivégezzenek olyan embereket, akiknek bűnösségére egyetlen adat sincs.« Tévedett! — Tiltakozott Picasso francia festőművész, Andersen Nexő, dán író és Paul Robeson, a világhírű amerikai énekes is.

A világméretű tiltakozás lehetetlenné tette, hogy az európai burzsoa sajtó — az USA sajtójának mintájára — agyonhallgassa a per során elkövetett törvénysértéseket. J. P. Sartre lapja, a »Temps Modernes« azt írta: »Az ítélet tanulmányozása után senkinek sincs már kétsége afelől, hogy Julius Rosenberg és felesége ártatlanok«. Marc Beigbeder, egy jobboldali párizsi lap munkatársa lemondott állásáról; azt írta: »Becsületes ember nem vállalhat közösséget azzal a lappal, amelynek első oldalán az jelent meg, hogy Rosenbergék kémek. A Rosenberg-házaspár ugyanúgy ártatlan, mint Dreyfus volt . . .« A francia nagyburzsoázia lapja, a »Le Monde« pedig kereken kimondta: Az amerikai lapok csak azért nem mernek állást foglalni az ítélettel szemben, mert »attól kell tartaniok, hogy valamelyik McCarthy azzal fogja majd megvádolni őket, hogy rokonszenveznek a kommunistákkal. Az ilyen vádtól pedig jobban kell tartani Amerikában, mint magától a kommunizmustól.«

A világ munkásosztályán kívül eleinte főként azok emelték fel szavukat, akiket a legutóbbi években általában mint az emberi haladás és a béke harcosait ismertek. Az USA kormánya azt mondta: »Csak a kommunisták védik ‚elvtársaikat' — és minél inkább védik őket, annál kérlelhetetlenebbnek kell lennie velük szemben az amerikai »igazságszolgáltatásnak«. Amikor azonban Amerikában a védelem utolsó erőfeszítései is megtörtek a kormány kezében lévő bíróságok süketségén és egyre világosabbá vált, hogy az amerikai imperialisták egész közigazgatási és bírósági apparátusukat mozgósítják, hogy meglincseltessék az ártatlanul elítélt házaspárt: a nyugtalanság, a várható gyilkosság előrelátható következményeitől való félelem ijesztette meg azokat is, akik ellenségesen állnak szemben a békeszerető népek törekvéseivel.

A francia kapitalista körök két ismert ügyvédje: Moro-Giafferi radikális képviselő és Henri Torres, gaulleista szenátor táviratoztak Eisenhowernak: »Ha a kegyelem elmarad, az a legkellemetlenebb propaganda számára szolgáltatna anyagot«.

Mindez nem használt, de süket maradt az Egyesült Államok elnöke a Rosenberg-gyermekek néhányszavas táviratára is: »Elnök úr, küldje haza mamát és papát!«

Bíróságok, amelyek el sem olvassák a periratokat

Mialatt a világ sohasem látott egységben szenvedélyesen tiltakozott a készülő gyilkosság ellen, a Rosenberg-házaspár védője mindent megkísérelt, hogy hatályon kívül helyeztesse az ítéletet.

A fellebbezés alapjai adva voltak.

Az esküdtszéki tárgyalás a politikai szenvedélyek jegyében folyt le. Még a legfelső bíróság is beismerte, hogy a tárgyalást vezető bíró és az ügyész törvényellenesen igyekezett befolyásolni az esküdteket és hogy mesterkedésük befolyással volt az esküdtek döntésére. A vádlottak és a tanúk kihallgatása során a bíró sorozatosan megsértette az amerikai törvényeket. A védelem hivatkozott az Egyesült Államok legfelső bíróságának más ügyben hozott döntésére, amelyben kimondta, hogy a bírónak »nem szabad átvennie a felek szerepét, nem szabad sorompóba lépnie, nem szabad saját állásfoglalásával irányítania az esküdteket, nem szabad résztvennie a vádlottak ellen indított hajszában. A vád és az ítélkezés funkcióit szigorúan tilos egy személyben egyesíteni«.

Bizonyítékok nem merültek fel a Rosenberg-házaspár bűnössége tekintetében — egyetlen bizonyíték Greenglassék vallomása volt . . .

Mindezen felül a Rosenberg-házaspárt nem is abban a bűncselekményben mondották ki bűnösnek, amellyel az ügyészség vádolta őket. A vádirat szerint »kémkedésre irányuló összeesküvést« követtek el — az ítélet azonban hazaárulásban mondta ki őket bűnösnek. E bűncselekmény tekintetében pedig az esküdtszék nem volt illetékes.

A bíróság nem csak az amerikai büntetőtörvények szabályain tette túl magát. Nyíltan megsértette az Egyesült Államok alkotmányát is. A III. alkotmánykiegészítés (3) bekezdése szerint ugyanis »csak azt lehet az Egyesült Államokban hazaárulónak tekinteni, aki háborút visel ellene, vagy az ellenségnek nyujtandó segítséggel és támogatással az ellenséghez csatlakozik. Hazaárulásban csak két tanúnak a cselekményről szóló vallomása, vagy a bíróság előtt történt beismerés alapján lehet valakit elítélni«.

Az az alkotmánysértés, amelyet a védő panaszolt, olyan nyilvánvaló volt, hogy az amerikai jogászok testülete, a National

Lawyers Guild szükségesnek tartotta, hogy az amerikai polgárok alkotmányos jogaira hivatkozással beadványt (»a bíróságnak szóló baráti figyelmeztetést«) intézzen az Egyesült Államok legfelső bíróságához. E beadványban azt fejtette ki, hogy »a törvény rendelkezéseit ebben a perben úgy alkalmazták, hogy az a hazaárulás alkotmánybeli meghatározásának alkotmányellenes kiterjesztését jelenti . . . A szövetségi fellebbezési bíróságoknak módjuk van arra, hogy a panasz folytán felülvizsgálják és megváltoztassák az ítéletet. Ebben az esetben élniök kellene ezzel a jogukkal . . .«

A fellebbezési bíróságok ehelyett más megoldást választottak: Két év alatt négyszer került az ügy az Egyesült Államok legfelső bírósága elé — és a legfelső bíróság mind a négyszer formai okokra hivatkozva tagadta meg, hogy érdemben foglalkozzék az üggyel.

Megdöbbentő beismerést tett e tekintetben Hugo Black bíró, a legfelső bíróság egyik tagja: »A legfelső bíróság nem vizsgálta meg a vádlottak vallomását és az esküdtszéki eljárás szabályosságát. Az esküdtszéki ítélet óta eltelt két év alatt egyetlen fellebbezési bíróság sem foglalkozott érdemben az üggyel — mindig formai okokra hivatkozva utasítottak vissza minden fellebbezést.«

A legfelső bíróság egy másik tagja, Felix Frankfurter azt mondotta: »Meggyőződtem arról, hogy a védelem indítványa tényeken alapult, de nem volt rá alkalmunk, hogy megfelelően mérlegeljük e tényeket és döntsünk róluk . . . A legfelső bíróság határozata nem jelenti azt, hogy helyeseljük azt a halálos ítéletet, amelyet az elsőfokú bíróság hozott. Csupán annyit jelent, hogy a bíróság többségének megítélése szerint nem voltak észlelhetők olyan eljárási szabálysértések, amelyek alapján meg lehetett volna semmisíteni az eljárást«.

Eisenhower azt mondotta egy nyilatkozatában, amely az egész világot megdöbbentette: »Semmi kétségem sincs abban a tekintetben, hogy az igazságügyi eljárás teljesen szabályos volt . . . A védelem két éven át kimeríthette mindazokat a törvényes lehetőségeket, amelyek nyitva állnak az amerikai polgárok számára.«

Az elnök nyilatkozatában az áll előttünk, amit Dimitrov mondott közel húsz évvel ezelőtt a Kommunista Internacionále 1935. évi VII. világkongresszusán: »A most születő amerikai fasizmus igyekszik reakciós fasiszta mederbe terelni a tömegek kiábrándulását és elégedetlenségét . . . A német fasizmustól eltérően, amely alkotmányellenes jelszavakkal lépett fel, az amerikai fasizmus igyekszik az alkotmány és az amerikai demokrácia harcosaként feltűnni«.

Dimitrov e megállapításai élesen világítanak rá mindarra, ami két éven át történt a Rosenberg-perben. Az Egyesült Államok elnökének kijelentése szerint »a védelem kimeríthette az összes tör-

vényes lehetőségeket«. A legfelső bíróság bíráinak nyilatkozatai azonban azt mutatják, hogy e »törvényes lehetőségek« arra szorítkoztak, hogy a fellebbezési bíróságok és a legfelső bíróság szőrszálhasogató módon eljárási kérdésekkel bíbelődtek — és egyetlen egyszer sem adtak alkalmat a fellebbezési bíróságok és a legfelső bíróság tagjainak arra, hogy belenézzenek az esküdtszéki tárgyalás sok kötetnyi jegyzőkönyvébe, hogy magával az üggyel foglalkozzanak. A fellebbezési bíróságok és a legfelső bíróság végesvégig úgy hozták meg minden döntésüket, hogy nem is ismerték az ügy részleteit — vagy ha ismerték is, ezek tekintetében nem foglalhattak állást. Ebben állnak azok a »törvényes lehetőségek«, amelyek Eisenhower kijelentése szerint »az amerikai polgárok rendelkezésére állanak . . .« Dimitrovnak igaza volt: e »törnvéyes lehetőségek« mögött a fasizmus ijesztő arca tűnik fel.

Mielőtt még az ügy negyedszer került volna a legfelső bíróság elé, nyilvánosságra került két új bizonyíték, amely kétségtelenné tette a Rosenberg-házaspár ártatlanságát. A »Combat« című francia lap fényképmásolatban közölte a per »koronatanújának«, David Greenglassnak ügyvédjéhez írt levelét, amelyben elmondta, hogy az FBI-n történt kihallgatása során olyan tényeket vettek jegyzőkönyvbe, amelyekre már nem emlékezett, de »hagyta, hogy ezeket is beírják vallomásába«.

Rogge — Greenglass védője — nem is tett kísérletet arra, hogy tagadja e kínos levél valódiságát. »Greenglass valóban írt nekem ilyen levelet — mondotta — és az alighanem azonos a francia sajtóban közzétett levéllel.« Az FBI is bevallotta, hogy »volt ilyen levél az iratok között, de eltűnt« és ezért nem tudják megállapítani, azonos-e a Combat-ban megjelent levéllel . . .

E levéllel majdnem egyidejűleg nyomozta ki a National Guardian című haladó amerikai hetilap két munkatársa, hogy a tárgyaláson szóbakerült titokzatos asztalt, amelyet Rosenberg — Greenglass vallomása szerint — »az oroszoktól kapott ajándékba«, 1944-ben vásárolta Rosenberg 19 dollárért a MACY-féle áruházban. Rosenbergnek a tárgyaláson tett vallomása tehát igazolva volt. Az asztalt megtalálták és az áruház alkalmazottai írásbeli nyilatkozatban jelentették ki, hogy ez az az asztal, amelyet 1944-ben eladtak.

Az USA legfőbb szövetségi bírósága már ismerte ezeket az új adatokat, amikor döntenie kellett Rosenbergék perújrafelvételi kérelme tárgyában. Néhány nappal a bíróság döntése előtt azonban Eisenhower elnök tanácskozásra hívta magához a hírhedt »boszorkányüldöző« trió tagjait: McCarthyt, Jennert és Veldét. Az értekezlet tárgya az állami tisztviselők »megbízhatóságáról« szóló új rendelet volt. Az amerikai kormánysajtó közölte, hogy az értekezleten »teljes egyetértés alakult ki az elnök és a bizottság

tagjai között«. A legfelső bíróság tagjai döntésük meghozatala előtt tisztában voltak vele, hogy az elnöki tanácskozáson elhatározott »megbízhatósági rendeletet« elsősorban velük szemben fogják alkalmazni. Nehogy pedig kétségük legyen abban a tekintetben: mit vár tőlük a kormány, Herbert Brownell, az USA igazságügyminisztere, két nappal a döntés előtt sajtótájékoztatást adott, amelyben kijelentette: »A magam részéről azt gondolom, hogy az új bizonyítékok értéktelenek és nincs kellő alap a per újrafelvételére.« Eisenhower pedig egy sajtóértekezleten, amelyen kérdést intéztek hozzá: mi a véleménye a legfelső bíróság várható döntéséről, kijelentette, hogy »a szigorúan vett jogi szempontokon kívül más szempontokat is figyelembe lehet venni . . .«

Az új bizonyítékokat tehát — amelyek alapján minden tisztességesen és józanul gondolkozó jogász véleménye szerint el kellett volna rendelni a per újrafelvételét — soha egyetlen bíróság sem vizsgálta meg. Az új bizonyítékokat — az újrafelvételi kérelem kapcsán — Kaufman bírónak is bejelentették. Kaufmant azonban csak egy dolog érdekelte: hogyan juthatott a francia sajtóban közzétett levél a lapok birtokába. Az újrafelvételi kérelmet egyszerűen elutasította azzal az indokolással, hogy »a védelem túl későn hivatkozott ezekre az új bizonyítékokra«.

Az utolsó napokban valósággal erőszakosan önkéntes védők csatlakoztak a Rosenberg-házaspár védőihez. Fykke farmer, aki arról nevezetes, hogy megtagadta az adófizetést háborús célokra és Marshall sanfranciscói ügyvéd megjelentek a legfelső bíróság előtt és szót kértek. Vinson elnök hiába kopogott és intette száraz hangon az ügyvédet a perrendtartásra: Marshall és Fykke az amerikai alkotmánynak a büntető eljárás feltételeire vonatkozó rendelkezéseire hivatkozva átadták neki és élőszóval is felolvasták kérelmüket, amelyben az ítélet feloldását és a per új tárgyalását kérték.

A Rosenberg-házaspár önkéntes védői arra alapították kérésüket, hogy Kaufmann bíró törvénysértést követett el, amikor az 1917. évből származó kémkedési törvény alapján hozott ítéletet Julius Rosenberg és felesége ellen. Rosenbergéket ugyanis 1950-ben tartóztatták le és akkor már hatályba lépett az 1946. évi atomenergiatörvény. Minthogy a Rosenberg-házaspárt az atomenergiára vonatkozó bűncselekménnyel vádolták, ezt a törvényt kellett volna alkalmazni ügyükben.

A két törvény rendelkezései közt van egy fontos különbség. Az 1917. évi kémkedési törvény ugyanis szabad kezet ad a bírónak arra, hogy legjobb belátása szerint szabjon ki akár halálos ítéletet is azokkal szemben, akiket az esküdtszék bűnösnek mondott ki. Az 1946. évi atomenergiatörvény szerint azonban a bíró csak akkor szabhat ki halálbüntetést, ha az esküdtek kifejezetten

javasolják verdiktjükben a halálbüntetés kiszabását. Rosenbergékkel szemben pedig nem tett javaslatot az esküdtszék halálbüntetés kiszabására . . .

Vinson elnök — akire szó szerint illett rá az a megjelölés, hogy »a hidegháború jogászkatonája« — (Trumannak ez a volt pénzügyminisztere az USA legmagasabb bírói pozíciójában is a monopóliumok gazdasági érdekeire ügyelt minden haladó megmozdulással szemben) — szó nélkül napirendre tért a »habeas corpus« felett. A közbelépés mégsem volt egészen hatástalan. A legfelső bíróság egyik tagja, William Douglas három nappal a kivégzésre kitűzött határidő előtt elrendelte a kivégzés elhalasztását. Az Egyesült Államok törvényei a legfelső bíróság minden tagját feljogosítják az ilyen intézkedésre. Douglas bíró a bíróság előtt így indokolta ezt a határozatát: »Fontos, hogy mielőtt emberi életeket oltanánk ki, szerezzünk biztonságot és pedig tökéletes biztonságot abban a tekintetben, hogy törvényesen járunk el. Ha ezt nem tesszük, a kivégzés után kétség fogja kínozni a lelkiismeretünket.«

Douglas magáévá tette azt az érvelést, hogy a Rosenberg-házaspár ügyében az atomenergiáról szóló törvényt kellett volna alkalmazni. Már pedig az Egyesült Államok legfőbb államügyésze is elismerte, hogy e törvény alapján hatályon kívül kellene helyezni a halálos ítéletet és el kellene rendelni a per újrafelvételét. Azt mondotta: ha Julius Rosenberg és felesége ellen az atomenergiáról szóló törvény alapján folytatták volna le a pert, az egész vád percek alatt összeomlott volna és az USA vádhatósága köznevetség tárgyává vált volna.

Az USA monopolkapitalistái látták, hogy nincs vesztenivaló idejük. A »New-York Times« ezzel a címmel közölte Douglas intézkedését: »Az ügy veszélyben forog!« Hiszen minden megfélemlítési kísérlet ellenére akkor már a legfelső bíróság három másik tagja is kijelentette, hogy egyetért Douglas felfogásával és a halálos ítélet hatályon kívül helyezése mellett foglaltak állást. Washingtonnak komolyan tartania kellett tehát attól, hogy ha a halálos ítéletet ezúttal sem hajtják végre (a kivégzés időpontját ekkor már harmadszor halasztották el), a kormány minden eddigi erőlködése kárbavész.

Az igazságügyminiszter ekkor sietve nyilatkozatot tett közzé és Douglas intézkedését a bírói hatalommal való visszaélésnek igyekezett feltüntetni. »A büntetőigazságszolgáltatás érdekében és nemzeti érdekből fontosnak tartjuk — mondotta — hogy a lehető legsürgősebben végérvényes határozat jöjjön létre ebben az ügyben. Az a véleményünk, hogy a legfelső bíróságnak magasabb közérdekből haladéktalanul határoznia kell.« Egyúttal táviratban szólította fel az igazságügyminiszter Vinsont, a legfelső bíróság

elnökét, hogy hívja össze a legfelső bíróság tagjait és teljes ülésben döntsenek róla: fenntartják-e Douglasnak a kivégzés elhalasztását elrendelő intézkedését.

A kivégzés időpontjáig már csak két nap volt hátra. Az egész világ szívszorongva figyelte a borzalmas versenyfutást a halállal. Óráról órára tíz- és tízezer távirat ostromolta a Fehér Házat, az USA legfelső bíróságát, az Egyesült Államok külföldi követségeit a két ártatlan ember életéért. Vinson is táviratozott; de nem azért, hogy ártatlan életeket mentsen meg: sürgönyileg hívta össze másnapra, a kivégzés napjának délután öt órájára a legfelső bíróság teljes ülését. A legtöbb bírónak szabadságát kellett megszakítania, hogy jelen legyen az ülésen. Mindenkinek ott kellett lennie — hiszen négy bíró már előre kijelentette, hogy a kivégzés elhalasztása mellett foglal állást.

Ilyen sietségre még nem volt példa az Egyesült Államok bíráskodásában. A kapkodó sietség elárulta az USA vezetőköreinek nyugtalanságát.

Voltak, akik abban reménykedtek, hogy a bíróság nem dönthet el néhány óra alatt két alapvető fontosságú kérdést: az egyik kérdés az volt, korlátozhatja-e saját jogkörének csorbítása nélkül tagjainak azt az alkotmányos jogát, hogy elrendeljék a kivégzés elhalasztását — a másik az, hogy melyik törvényt kell alkalmazni a Rosenberg-házaspár ügyében: az 1917. évi háborús kémkedési törvényt-e vagy pedig az 1946. évi atomenergia-törvényt? Ha a bíróság nem tudja eldönteni 2—3 óra alatt ezt a két kérdést, a kivégzést nem lehet végrehajtani a kitűzött időpontban . . .

A legfelső bíróság döntése azonban csak arra volt jó, hogy minden kétséget eloszlasson az USA bírói apparátusának korrupt volta tekintetében. Ez a gondosan összeválogatott burzsoa bíróság, amelynek tagjait a monopóliumok jelölik ki a náluk alkalmazott jogászok közül, az Egyesült Államok egész története során a reakció legmegbízhatóbb támasza volt.

Néhány órára sem volt szüksége a legfelső bíróságnak. Egy óra alatt döntött: Douglas bíró intézkedését hatályon kívül helyezte. Ezzel a Rosenberg-házaspár sorsa megpecsételődött.

A határozat kihirdetése után Douglas különvéleményt jelentett be: »Tudom, hogy a törvény az én oldalamon van — mondotta. — Azt is tudom: annak, hogy egyre csökken a világban az Egyesült Államok becsülete, az az egyik legfőbb oka, hogy biztonságának megvédése címén semmibeveszi az emberi jogokat és az üldözés útjára lépett.« Utána Black bíró állt fel: csatlakozott Douglas bíró különvéleményéhez és kijelentette, hogy az igazságügyminiszter által követelt sietségnél fogva »a bíróságnak nem volt

elég ideje és alkalma a felmerült komoly jogi kérdések tanulmányozására«. Egy harmadik bíró: Frankfurter is csatlakozott a különvéleményhez. A legfelső bíróság tehát e három bíró szavazata ellenére, hat tagjának szavazatával adta hóhérkézre a Rosenberg-házaspárt.

A legfelső bíróságnak erről a hat tagjáról Jackson bíró azzal a cinikus és képmutató kijelentéssel próbálta később elhárítani a felelősséget, hogy »határozatuk nem jelentette azt, hogy a bíróság helyesli az elsőfokú bíróság halálos ítéletét — csak éppen hatályon kívül helyezték a kivégzést elhalasztó intézkedést!«

Julius Rosenberg és felesége azonban ekkor már halott volt.

A Rosenberg-házaspár kivégzése után az egyik demokratapárti képviselő azt a javaslatot terjesztette az Egyesült Államok parlamentje elé: távolítsák el Douglast a bírói székből, mert »a legfelső bíróság tagjához méltatlan magatartást tanúsított, rossz hírbe keverte a bíróságot, összeesküvést és árulást követett el«.

Hitler szavai ismétlődtek meg: »Felfüggesztek állásától minden bírót, aki nem érti meg az óra követelményeit!«

A Rosenberg-házaspár védője, Emmanuel Bloch ellen az amerikai ügyvédszövetség indított fegyelmi eljárást. Az ügyvédszövetség vezetősége nyilatkozatot tett közzé: olyan javaslatot szándékozik az USA bíróságai elé terjeszteni, hogy tiltsák el Blochot az ügyvédség gyakorlásától. Ugyanakkor McCarthy »Amerikaellenes tevékenységet vizsgáló bizottsága« is közölte, hogy eljárást indít Bloch és az ügyben szereplő többi védő ellen. Bloch ügyvédet éjjel-nappal nyomonkövették az FBI kopói. Az USA kormánysajtója addig folytatta ellene rágalmazó és mocskolódó szennyhadjáratát, amíg a bátor ügyvéd belehalt a napról napra megújuló izgalmakba.

A kivégzés után az USA szenátusa mély csendben olyan határozatot hozott, hogy (utólag!) meghosszabbítja annak az 1917. évi háborús kivételes törvénynek a hatályát, amelynek alapján a Rosenberg-házaspárt kivégezték.[1] Az amerikai szenátus így akarta utólag pótolni az ítélet törvényességének hiányát — és éppen ezzel ismerte be, hogy az a törvény, amelynek alapján Julius Rosenberget és feleségét kivégezték, az ítélethozatalkor és a kivégzés végrehajtásakor nem volt hatályban.

Maga a szenátus ütötte rá tehát a pecsétet az emberiség ítéletére: A Rosenberg-házaspár kivégzése közönséges gyilkosság volt!

[1] A legutóbbi időben Franciaországban találkoztunk hasonló kísérlettel, ahol az amerikai utasításra működő kormány az ú. n. Sérol-féle háborús szükségrendeletet akarta felhasználni Jacques Duclos-nak és a Francia Kommunista Párt vezető tagjainak elnémítására.

Zsarolás a siralomházban

801 napot töltött Julius Rosenberg és felesége a halálraítéltek cellájában. Több mint két éven át a legszörnyűbb morális kínzásokat állták ki. Egyetlen napra sem szűnt meg az USA »igazságügyi« apparátusának zsarolása, amely kegyetlenségében és elvetemültségében a középkori inkvizíció vallatási módszereire emlékeztetett.

1952 október 16-án halasztotta el az USA legfelső bírósága elsőízben a halálos ítélet végrehajtását. 1953 január 12-re újra kitűzte Kaufman bíró a kivégzést. Rosenbergék megint kegyelmet kértek és a kivégzést ezúttal is elhalasztották. Ezzel a folytonos halogatással és a bizonytalansággal akarta megtörni az amerikai kormány a két békeharcos idegeit; arra is számítottak, hogy a halogatás le fogja lankasztani a védelmükre megindult mozgalom lendületét.

Eisenhower — az USA elnöke — február 17-én újra visszautasította Rosenbergék kegyelmi kérvényét. A Fehér Ház hivatalos közlönye szerint: »az iratok rendkívül gondos tanulmányozása után«. Julius Rosenberg azonban megírta ügyvédjének: az elnöknek módja sem volt rá, hogy tanulmányozza az iratokat, hiszen félórával azután, hogy az igazságügyminiszter átadta neki az ügy iratait, már közzé is tették az elutasító határozatot. Ez a félóra arra sem volt elég, hogy elolvassa az 57 oldalas kegyelmi kérvényt — nem hogy áttanulmányozza az iratokat. »Micsoda komédia!« — jajdult fel Rosenberg védőjéhez írt levelében.

Néhány órával az utolsó kegyelmi kérvény elutasítása után az USA igazságügyminisztériuma kijelentette: Rosenbergék számára van egy lehetőség, hogy megmeneküljenek a villamosszéktől: tegyenek beismerő vallomást és szolgáltassák ki a »többi kémeket«!

Ekkora cinizmus láttára sokan hördültek fel még az európai burzsoázia soraiban is. Bobson, a brüsszeli ügyvédi kamara elnöke sajtókonferencián jelentette ki: »Ez az utolsó pillanatban történő zsarolás mindenkiben kétséget támaszt az elítéltek bűnössége tekintetében. Aki tárgyilagosan vizsgálja a tényeket, arra az eredményre kell hogy jusson, hogy ha a Rosenberg-házaspár

bűnössége kétséget kizáróan meg lett volna állapítva, nem lehetett volna attól tenni függővé az ítélet végrehajtását: tesznek-e vallomást vagy sem. Hiszen ez visszatérés az inkvizíció módszereihez, amely kínzásokhoz folyamodott, hogy vallomást csikarjon ki áldozataiból.«

A burżsoa »Le Monde« is azt írta: »Sokan szeretnék nyugtalan lelkiismeretüket a vádlottak beismerésével megnyugtatni. De vajjon bizonyítana-e valamit az olyan beismerés, amelyet két évig tartó lassú agónia után a halál küszöbén csikarnak ki valakiből? Ha Rosenbergék abban a pillanatban, amikor a villamosszékbe akarják ültetni őket, hogy elevenen elégjenek, meg is változtatnák régebbi vallomásukat, nem győznének meg ezzel egyetlen jóhiszemű embert sem. Mondhatnának bármit, a tényekkel szemben nem volna semmi súlya ... Az az alku, amelyet az amerikai kormány ajánlott fel, jó lehet talán arra, hogy megmutassa, végig kitart-e ez a bátor házaspár, vagy (ami emberileg érthető volna) megtörik-e, de semmiesetre sem döntheti el bűnösségük vagy ártatlanságuk kérdését. Így csak az idegeket lehet próbára tenni, nem az igazságot.«

A Rosenberg-házaspár erejét és bizalmát nem lehetett megtörni. »Inkább a halált választjuk, mint a becstelenséget« — írták. Két héttel kivégzésük előtt, 1953 június 3-án nyilatkozatot juttattak el ügyvédjükhöz:

»Az Egyesült Államok igazságügyminisztere tegnap üzletet ajánlott nekünk. Felkeresett cellánkban Bennett, a börtön igazgatója és közölte velünk, hogy megmenthetjük életünket, ha — így fejezte ki magát — segítségére vagyunk a kormánynak. Megkérdezte tőlünk: hajlandók vagyunk-e most már beszélni? Mi azonban egyszersmindenkorra ünnepélyesen kijelentjük: soha, semilyen halálbüntetéssel vagy fenyegetéssel sem fognak rávenni bennünket arra, hogy hamis vallomást tegyünk és az önkényuralom nyomására feladjuk azokat a jogokat, amelyek mint szabad amerikai polgárokat illetnek meg bennünket. Ragaszkodásunk hűségünkhöz, lelkiismeretünkhöz, emberi méltóságunkhoz nem eladó. Az igazság nem árucikk, amelyet a legtöbbet ígérőnek kell odaadni. Ha kivégeznek bennünket: ártatlanokat gyilkolnak meg; ezért a gyilkosságért az Egyesült Államok kormányát fogja terhelni a felelősség. Akár életben maradunk, akár nem, az utókor tudni fogja, hogy a legborzalmasabb összeesküvésnek estünk áldozatul, amely Amerika történetében valaha előfordult.«

Az USA igazságügyminisztériuma cinikusan jelentette ki erre: Rosenbergék maguk döntöttek sorsukról. Úgy látszik, meg akarnak halni ...

Julius Rosenberg és felesége a halálraítéltek cellájában sem

adta fel a küzdelmet. Időnként levelet küldhettek egymásnak (a börtön igazgatósága azt remélte, hogy rá fogják venni egymást a vallomásra). Julius Rosenberg azt írta egyik levelében feleségének:

»Jegyezd meg jól e szavakat, Kedvesem! Az ellenünk hozott gyalázatos ítélet az atomhisztériához tartozik; az a célja, hogy rettegéssel töltse el az embereket. Azt remélik: az amerikaiak végül is természetesnek fogják tekinteni, hogy azokat, akik a háború ellen küzdenek, halálra vagy évekig tartó börtönbüntetésre ítélik. Bénító rettegést akarnak ezzel elterjeszteni a haladó amerikaiak körében. Emlékszel rá, hogy Willie McGee-t is kivégezték a mult évben, pedig ő sem követett el semmit. Az a legfontosabb, hogy leleplezzük ezt a mesterkedést, hogy tényekkel és érvekkel feleljünk a gyűlölet sakáljainak üvöltésére. Csak a szabad emberek szervezettsége és kiállása mentheti meg a békét és biztosíthatja hazánkban a szabadságot. Biztos vagyok benne, hogy egyre többen fogják megérteni küzdelmünket és egyre többen fognak csatlakozni hozzánk, hogy diadalra vigyék igaz ügyünket ...«

Julius Rosenberg és felesége nem voltak írók. A meggyőződés ereje és tisztasága azonban a halál árnyékában megrendítő szavakat adott tolluk alá. »Az őszinteségnek megvan a maga utánozhatatlan hangja ...« — ezzel a megjegyzéssel közölték leveleiket a burzsoa lapok is.

Amikor a legfelső bíróság közvetlenül karácsony előtt elutasította újrafelvételi kérelmüket, Rosenbergné levelet intézett gyermekeihez. Azt írta:

»Szerdán apátok engedélyt kapott, hogy meglátogasson. Jókedvű és mosolygós volt, mint mindig. Örült, amikor látta, hogy én is olyan hangulatban vagyok, mint ő. A drága időnek, amelyet engedélyeztek nekünk, egyetlen percét sem vesztegettük el, higyjétek el nekünk. Hozzáfogtunk, hogy előkészítsük a harc következő szakaszát ... Ti se veszítsétek el bátorságtokat. Sok minden áll még előttünk; fel kell gyürkőznünk, hogy el tudjuk végezni a ránk váró munkát.«

Rosenbergék mindig hangsúlyozták: milyen fontos számukra a béke harcosainak szolidaritása. Bátyjának írta egyszer Julius Rosenberg:

»Nagy erőt önt belénk az a mozgalom, amely világszerte folyik az érdekünkben. Nem is tudom leírni, milyen érzés, hogy millió és millió ember fogad szívébe és érti meg: milyen fontos, hogy harcoljunk az igazságért. Megindít és bátorsággal tölt el bennünket az a szeretet, jóság, szolidaritás is, amelyet gyermekeink iránt tanúsítanak. Te is láthatod, drága bátyám, hogy hogyan tudja meggyőzni a világot az igazságtalanságról két ismeretlen ember,

SZTE Egyetemi Könyvtár SZEGED

aki miben sem különbözik a többi embertől — ha ragaszkodik egy eszméhez és ragaszkodik elveihez. És még sokkal fontosabb, hogy mennyire fel tudják rázni az emberiséget egy olyan kormányzattal szemben, amely villamosszékkel, ártatlan emberek kivégzésével akarja megsemmisíteni a vele szemben álló politikai gondolatot. Nem is kell különös politikai tehetség hozzá, hogy megértse az ember: mekkora veszélyt jelent az ilyen kormányzat a békeszerető népek számára ... Bízom benne, hogy e mozgalomnak idehaza Amerikában is olyan ereje lesz, mint Európában és a többi világrészekben élő milliók közt. Etel is, én is tudjuk, mit jelent a mi ügyünk az amerikai nép számára — ezért nem nyugszunk addig, amíg ki nem vívjuk az igazságot. A mi ügyünk a békéért és a szabadságért folyó küzdelemnek egyik elsővonalbeli ütközete. Ezt látta meg világszerte millió és millió ember. Ez ad erőt nekünk arra, hogy tisztességesek maradjunk és tovább is úgy viselkedjünk, amint azt gyermekeink érdeke kívánja. Nyugodtak lehettek: mindketten helytállunk és szilárdan kitartunk az igazság mellett.«

Rosenbergék két kisfia, Michael és Robby három nappal a kivégzés előtt, június 16-án látogathatták meg anyjukat utoljára a siralomházban. Az a levél, amelyet anyjuk másnap írt nekik, megrendítő képet fest erről az utolsó találkozásról:

»Édeseim, drágáim! Helyt kell állnunk. Ti is tudjátok, hogy ez nem könnyű. Azt hiszitek, hogy amikor elbúcsúztunk és megcsókoltuk egymást, én nem szerettem volna sírva fakadni? Talán azt hittétek: annyira letörtem már, hogy meg sem értem, mit éreztek ti. Pedig mennyivel könnyebb lett volna számomra, hogy én is úgy tegyek, mint ti és én is elengedjem magamat! Könnyű lett volna, de senkinek sem használt volna. Én tudtam, hogy ellen kell állnom; ezért inkább szembenéztem a nehézséggel. Jobban szeretlek titeket, mint önmagamat.

Tudom, hogy nektek nagyobb szükségetek van arra, hogy szeresselek benneteket, mint nekem arra, hogy sírjak és ezzel megkönnyebbüljek. Ezért nem sírtam, hanem inkább megpróbáltam, hogy megvigasztaljalak benneteket azalatt a pár perc alatt, amelyet együtt tölthettünk. Megígértem, hogy írni fogok. Szeretném, ha tudnátok: nem vagyunk együtt apával és nem tudjuk megcsókolni egymást, de a csókjaink megvannak. Nagyon jó volna, ha megcsókolhatnám apátokat. Az igazi szeretet azonban nem ez, hanem az, hogy át tudjuk adni egymásnak és gyermekeinknek azt az erőt és azt a bátorságot, amely nélkül nem lehet szembenézni a nehézségekkel. Szeretetünk nagyságát az mutatja: mire vagyunk képesek. Tudom, az ilyen magyarázgatás nem pótolja azt, amit elvesztetek. Nem is gondolom, hogy pótolhatom. De

meg kell próbálnunk, hogy nyugodtak maradjunk és ne essünk kétségbe. Csak így segíthetjük egymást abban, hogy túléljük a megpróbáltatásokat. Most jön látogatóba apátok. Elküldöm ezt a levelet, azután majd továbbírok . . .«

A kivégzés előtti estén Rosenbergné még egy utolsó levélben búcsúzott el gyermekeitől:

»Ma reggel még úgy látszott, hogy mégis együttmaradhatunk. Most már tudjuk, hogy nincs rá mód . . . Úgy szeretném, ha tudnátok mindazt, amit én tudok! Sajnos, csak néhány szót írhatok nektek: most már a saját életetek kell hogy megtanítson benneteket mindarra, amire engem is a saját életem tanított meg . . . Nagyon fogtok búsulni utánunk, de gyászotokban nem lesztek egyedül. Ez vigasztal bennünket és ez kell hogy vigasztaljon titeket is. Idővel meg fogtok győződni arról, hogy érdemes élni. Vigasztaljon majd benneteket, hogy most, amikor lassan közeledik a vég, ez az érzés olyan erős bennünk, hogy győzedelmeskedik még a hóhér felett is. Arra is megtanít majd titeket az élet, hogy a jó nem tud kibontakozni, ha körülveszi a gonosz; hogy a szabadságot és mindazt, ami boldoggá teszi az életet és érdemessé teszi arra, hogy éljünk, sokszor nagyon drágán kell megvásárolnunk. Vigasztaljon benneteket, hogy erősek maradtunk és mélységesen megértettük, hogy a civilizáció még nem érkezett el odáig, hogy az élet megmentéséért ne kellene odaadnunk az életünket is. Amikor erre rájöttünk, megvigasztalt bennünket, hogy mások a helyünkbe lépnek majd. Milyen öröm és boldogság lett volna számunkra, ha veletek élhettük volna végig az életünket! De gondoljatok mindig arra, hogy ártatlanok voltunk és nem cselekedhettünk lelkiismeretünk ellen. Most pedig minden erőnkkel átölelünk benneteket . . .«

Ugyanezen az estén Julius Rosenberg levelet intézett ügyvédjükhöz, Emmanuel Blochhoz, aki az utolsó pillanatig híven és bátran harcolt értük.

»Kedves Manny! — írta levelében. — Végrendeletemet úgy szerkesztettem, hogy ne lehessen kétségbevonni azt a kívánságomat, hogy Ön gondozza gyermekeinket, amint az eddig is történt. Etelnek ugyanez a kívánsága és ezt saját aláírásával igazolja. Két gyermekünk a mi szemünk fénye, büszkeségünk és legdrágább kincsünk. Szeresse őket teljes szívéből és védelmezze őket úgy, hogy egészséges és rendes emberekké váljanak. Tudom, hogy meg fogja ezt tenni. Büszke vagyok gyermekeimre, ezért merek ilyen kérést intézni Önhöz, aki legkedvesebb, mindig szolgálatra kész barátom. Szívem mélyéből szeretem fiaimat . . . Sohase engedje, hogy kételkedjenek ártatlanságunkban. Nincs az az érzésem, hogy búcsút kell vennem, mert azt hiszem, a jó

cselekedetek örökké élnek. De szeretném megmondani: még sohasem szerettem ennyire az életet, mert látom, milyen szép lehet még a jövő. Az az érzésem, hogy mi is hozzájárultunk ehhez egy kissé és ezért azt gondolom, áldozatunk hasznos lesz gyermekeink és millió meg millió embertársunk számára. Nem találok szavakat csodálatos feleségem nemességének és nagyságának jellemzésére. Mélységes szerelmünk és csodálatos összetartozásunk tette gazdaggá és teljessé az életünket... Még egyszer kérjük, kedves Barátunk: sohase engedje, hogy elhalványodjék az igazság, az hogy ártatlanok voltunk. A békéért, a kenyérért és a rózsákért — egyszerűen és méltósággal lépünk a hóhér elé, bátran, bizalommal és tiszta öntudattal. Nem veszítjük el hitünket...«

Majd néhány szó utóiratként:

»Etel azt akarja: tudja meg mindenki, hogy mi vagyunk az amerikai fasizmus első áldozatai.«

Eisenhower a védők utolsó kegyelmi kérvényét is olvasatlanul utasította vissza. Emmanuel Blochot, aki egy órával a kivégzés előtt kihallgatásra jelentkezett a Fehér Házban, testőreivel dobatta ki az utcára.

A Sing-Sing börtön körzetében és belsejében a kivégzés előtt rendkívüli biztonsági intézkedéseket tettek. 70 börtönőrnek kellett a börtön bejáratától 100 méternyire barrikádot emelnie. Megerősített rendőrcsapatokat vezényeltek a Sing-Sing felé vezető utcákra is, hogy megakadályozzák az ártatlanul halálraítélt házaspár kivégzése ellen tiltakozó tömeg tüntetését.

Az utolsó napokban minden két-három órában megjelent a halálraítéltek cellájában a börtön igazgatója. Közölte, hogy a börtön és az igazságügyminisztérium közt külön távbeszélővonalat tartanak fenn. »Azt az utasítást kaptam — mondotta — hogy a kivégzést még megkezdése után is szakítsam félbe, ha kijelentik, hogy hajlandók a kormány rendelkezésére állni.« Julius Rosenberg és felesége azonban nem volt hajlandó arra, hogy ezen az áron vásárolja meg életét...

Amikor a villamosszékbe ültették őket, fiatal életük minden erejével ellenszegültek a halálnak. Ötször egymásután kellett bekapcsolnia a hóhérnak a villanyáramot. Julius Rosenberg haláltusája hivatalos megállapítás szerint 2 és ¾ percig tartott — felesége 1 és ¾ perccel túlélte férjét.

Az amerikai hírszolgálati irodák másnap reggel kétsoros jelentésben közölték, hogy a Rosenberg-házaspárt kivégezték. A jelentés azt emelte ki, hogy a két fogoly eltartása és kivégzése 34,618.12 dollárjába került az USA-nak.

A Rosenberg-házaspár halála után

A béke két mártírjának holttestét két nappal később, vasárnap temették el a long-islandi temetőben. Szombatról vasárnapra virradó éjjel sokezernyi tömeg vonult el a ravatalok előtt. Az égési sebek helyeit kendőkkel takarták el. Azokat az állítólagos újságírókat, akik nevetgélve beszéltek az áldozatokról, a gyászoló közönség nem engedte be a terembe.

A ravatal körül mindenki zokogott. »Jószívűek, kedvesek, értelmesek, bátrak, hősiesek voltak Rosenbergék — mondta gyászbeszédében a meggyilkolt házaspár védője. — A nácizmus ölte meg őket! Álljunk ellen a nácizmusnak! Ez a két ember utolsó pillanatáig hitt abban az Amerikában, amelynek az eljövetelét kívánjuk. Értünk áldozták fel magukat — nekünk kell folytatnunk a harcot eszméikért.«

A két kisfiúnak nem mondták meg, hogy szüleiket kivégezték. A nagyobbik: a tízéves Michael a rádió televíziós adásából értesült szülei haláláról. A két gyermeket Toms Riverbe vitték, szüleik barátainak kis falusi házába. Nevelőanyjuk azt mondja: »Michael mindent tud. Azt is tudja, hogy szülei ártatlanul haltak meg. Sokszor beszél is róla, de mindig vigyáz, hogy kisöccse, Robby, ne hallja meg. A kicsi nem tud semmiről.«

A városka fasiszta szervezeteinek terrorja következtében a két kisfiút kizárták a toms-riveri iskolából, hogy »ne mételyezzék meg iskolatársaikat«. Nevelőszüleikhez azóta ezrével érkeznek a levelek: angol, francia, olasz szülők kérik, hogy örökbefogadhassák a két árvát.

*

Julius Rosenberg és felesége két nappal kivégzése előtt készített végrendeletében ügyvédjét, Emmanuel Blochot rendelte ki a két gyermek gyámjául.

Ezt a végrendeletet a Rosenberg-család az amerikai törvények értelmében bemutatta a bíróságnál láttamozás céljából. A bíróság azonban a paragrafusoknak ugyanolyan csűrés-csavarásával, amely a Rosenberg-per három éve alatt döbbentette meg az emberiséget, arra az álláspontra helyezkedett, hogy a halálraítéltek elvesztik

Könyvtár

végrendelkezési képességüket és ezen a címen megtagadta a végrendelet láttamozását.

Julius Rosenbergnek és feleségének minden vagyona két gyermeke volt. Azt akarták, hogy e két gyermek a szabadság szeretetében növekedjék s ha felnőtté serdül, a béke harcosává váljék, hogy jóvátehesse azt a csorbát, amelyet szüleinek meggyilkolása ejtett az amerikai becsületen. Éppen ezt akarta azonban az amerikai kormány bíróságain keresztül megakadályozni, amikor újabb törvénysértés árán nem engedte érvényesülni a Rosenberg-házaspár utolsó akaratát. A kis Michael és Robbie már nincs annál a vidéki házaspárnál, amely szüleik halála után magához vette őket. Az amerikai fasiszták, akik előbb a halálba hajszolták a gyermekek gyámját, most azzal az indokolással, hogy a két gyermeknek nincs gyámja, azt akarják kierőszakolni, hogy mint teljesen árvákat egy távoli árvaházba zárják és ott reakciós nevelésben részesítsék őket. El akarják zárni a gyermekeket a világtól, hogy ne tudjanak életjelt adni magukról, hogy a velük érző emberek lassan megfeledkezzenek róluk, hogy elszigetelődjenek a békeszerető emberiségtől, amely saját gyermekeinek tekinti és a béke harcosaivá akarja nevelni őket. Az amerikai reakció így szeretné a Rosenberg-házaspárral együtt a gyermekek ügyét is eltemetni.

Michaelen az emberi képzeletet felülmúló megpróbáltatások következtében az idegösszeomlás tünetei mutatkoznak. A kisfiú minden éjjel sikoltozva ébred, sírógörcsei vannak és éjjel-nappal attól fél, hogy kisöccsével együtt őt is ki fogják végezni.

A Rosenberg-per, amelyet a tisztességes emberiség továbbfolytat, így most már nemcsak a Rosenberg-házaspár rehabilitálásáért, hanem a Rosenberg-árvák életéért, egészségéért, jövőjéért is folyik.

*

Azok az amerikaiak, akik megértették a Rosenberg-házaspár halálának jelentőségét, a »másik Amerikát« képviselik. Azt az Amerikát, amely rémülettel látja, hogyan növekszik körülötte a hazugság és a félelem világa. Látja, hogy a monopolkapitalisták politikája háborúba vezet és ezért minden üldözös ellenére szembe mer szállni Eisenhowerék és McCarthyék fasizmusával. Ez a »másik Amerika« az, amelyről Julius Rosenberg azt írta: »Biztosan tudom, hogy a jövő igazolni fogja hitünket országunk demokratikus elveiben és csodálatos népében.«

A Rosenberg-házaspár ennek a »másik Amerikā«-nak a képviselője. »Látjátok, mi nem hallgatunk — üzenték a börtönből. — A rácsok mögül hozzátok fordulunk: bármi történik is velünk, Ti se hallgassatok!«

Amerikában egyre többen hallják meg ezt az üzenetet. Az amerikai békeharcnak, az alkotmányos jogokért folyó mozgalomnak fontos állomása a Rosenberg-ügy. A meggyilkolt házaspár nevéből zászló lett. Meggyilkolásuk lerántotta az amerikai fasizmus arcáról a »demokrácia« álarcát. Haláluk azoknak is megmutatta, kikkel áll szemben az emberiség, akik addig nem láttak tisztán. Megmutatta, hogy azok, akik robbanóbombákkal pusztították el Phenjan lakónegyedeit és napalmbombákkal akarják kiirtani a vietnami falvakat, akik hol Berlinben, hol Koreában igyekeznek válságot kirobbantani, tehát mindenütt, ahol az a »veszély« fenyegeti őket, hogy enyhül a nemzetközi feszültség: villamosszékben, gázkamrában és akasztófán végeznek ki mindenkit, aki nem hódol meg a fasiszta erőszaknak és nem hajlandó minden eszközzel, hazugsággal, hamis tanúvallomással is a háború előkészítésének szolgálatába állni.

Az a millió és millió ember, aki világszerte a Rosenberg-házaspár rehabilitációjáért küzd, a »másik Amerika« mellé áll — Julius Rosenbergnek és feleségének munkáját folytatja.

A Rosenberg-házaspár az emberi nagyság és tisztaság példája minden tisztességes ember szemében: emlékük nem szorul arra, hogy tisztára mossák, »rehabilitálják«. Nem is erről van szó! A Rosenberg-házaspár rehabilitálásáért folyó küzdelem azt jelenti, hogy napról napra hangsúlyozzuk azt az igazságot, amelyért a Rosenberg-házaspár életét adta. Azt jelenti, hogy szolidaritásunkkal erősítsük az amerikai nép békemozgalmát. Azt jelenti, hogy az amerikai nép lássa: milyenek azok a »törvényes biztosítékok«, amelyek Eisenhower kijelentései szerint »az amerikai polgárok rendelkezésére állnak«. Az amerikai polgárok jogainak biztosítéka: az a telefonhuzal, amely a villamosszéket az USA igazságügyminisztériumával köti össze, hogy közölje, ha a villamosszékbe kötözött áldozat »vallani« kezd. Az imperialista USA-ban e jogok biztosítéka: a hóhér, aki ötször egymásután kapcsolja be az áramot, ha a halálraítélt áldozat egészsége, fiatalsága, élete nem szűnik meg az első vagy a második gombnyomásra. E törvényes biztosítékok közé tartozik az, hogy azt a bírót (Roosevelt elnök egyik legjobb barátját), aki el merte rendelni a kivégzés elhalasztását, mert két év után végre el akarta volna olvasni az ügy iratait, demokrata és liberálispárti képviselők egyhangú felhördüléssel akarják eltávolítani a bírói székből, mert »egyetért az ellenséggel«. E biztosítékok közé tartozik, hogy a védőt, aki minden megfélemlítés ellenére az igazságnak szenteli életét, halálra üldözik. E »törvényes biztosítékok« arra valók, hogy a bíró ne ítélkezhessék lelkiismerete szerint és az ügyvéd ne védhessen ártatlanokat. Arra valók, hogy a békéért küzdő szülők gyermekeit

XA 96597

elszakítsák családjuktól és fasisztáknak neveljék őket. Ezt kell látnia az amerikai népnek!

Az USA elnöke gondoskodott arról is, hogy a villamosszék működése ezután se álljon meg. A Rosenberg-házaspár kivégzése után megszavaztatta a szenátussal azt a törvényt, amely békeidőre is kiterjeszti a világháborúban hozott kémkedési törvény rendelkezéseit. Most már nincs törvényes akadálya annak, hogy a jövő Rosenbergjeit villamosszékbe ültessék. A »törvényes biztosítékok« száma szaporodott eggyel!

A Rosenberg-házaspár rehabilitálásáért folyó küzdelem azt akarja megmutatni az amerikai népnek, hogy törvényességének, szabadságának, békéjének mások a biztosítékai, nem az atombomba és a villamosszék!

Nem szabad hallgatnunk! Ezt üzeni a Rosenberg-házaspár életével és halálával az amerikai népnek és a világ minden békeszerető népének. A Rosenberg-házaspár kivégzése óta a burzsoa országok népei is világosabban látnak: nem hajlandók csatatérré változtatni Európát, nem hajlandók meghalni Eisenhowerért és McCarthyért.

A Rosenberg-házaspár nevében továbbfolyó mozgalomnak gondoskodnia kell arról, hogy a békeszerető embereknek ez az egysége sohase szűnjék meg.

SZTE Egyetemi Könyvtár SZEGED 3.

X 102278

Ár: 4.— Ft

30

A ROSENBERG-PER TOVÁBB FOLYIK

XA 96597

ÖSSZEÁLLÍTOTTA
A MAGYAR JOGÁSZ SZÖVETSÉG

SZERKESZTETTE
KOVÁCS ISTVÁN

JOGI ÉS ÁLLAMIGAZGATÁSI KÖNYV- ÉS FOLYÓIRATKIADÓ
BUDAPEST, 1954